

2286

సామలూరు

భౌతయ సాంస్కృతిక పక్షపత్రిక

సంపాదకపదవి: విద్యాన్ బుల్లసు సీతారామశాస్త్రి.

6

11 1983

4, 5

—* ఈ సంచికలో *—

1)	మనోజ్ఞ చిల్పాభినామం 'మోతీమహాన్'	పేజీ 1
2)	రిమ్మిమైన కవితా వసంతం.	4
3)	హాస్యరసము - ఒక పరిశీలన.	5
4)	నన్నపాశ్యుడు. (పద్య)	6
5)	ఆసునికాండ్ర సాహిత్యం - యక్షగాన ప్రక్రియా వైశిష్ట్యం.	7
6)	మూడు సున్యాలు తాల ముచ్చట్లు.	9
7)	సాహిత్యములో విఘ్నేశ్వరుడు.	10
8)	ఆసురాక్షేంద్ర 'గుండెచప్పళ్ళు.'	12
9)	నివ్యదృష్టి (కవితా సంకలనం)	13
10)	జానపద సాహిత్యము - క్రీకృష్ణ జననము.	15
11)	నన్నయూ! (పద్య)	17
12)	ఈపక్షింటిలో - అఖిలపక్షి ఎన్నికల సభ.	18
13)	తెలుగు సంస్కృతి. (పద్య)	20

బోను సంచికలో కల్పవృక్షము - తెలుగు సంప్రదాయములు, భక్తిరతుడు భగతుడు, వసుచరిత్ర భావసౌందర్యము మొదలగునవి ఉంటాయి.

1. 16 పేజీలలో ఉంటుంది.

సంపాదక : సంవత్సరమునకు రూ. 12.00.

అధ్యక్షసంవత్సరమునకు రూ. 6.50.

★ స మా లో చ న ★

* జాతీయ సాంస్కృతిక పక్షపత్రిక *

సంపాదకుడు : విద్వాన్ బులుసు సీతారామశాస్త్రి

Retired Telugu Lecturer, V. T. J. College, Rajahmundry.

మనోజ్ఞశిల్పాభిరామం 'మోతీమహల్'

- శ్రీ ఆచార్య భావన్. ఎం. ఏ. సి.హెచ్. డి.

వ్యాంజలి. సాహిత్య సౌరభం, పారిజాతం, రవీంద్రవాణి-ఇత్యాది రచనలు 'సాహిత్య కోవిద' యిది రామంగారి మిన్నంటిన కీర్తికి లు, తెలుగువారి సాభాగ్య ప్రతీ విజ్ఞాన జిజ్ఞాసువుల కరదీపికలు. రామంగారు ఆంధ్రభాషాయొ ప్రతిష్ఠాకరమైన మనోజ్ఞ శిల్పాభి రాన్ని సృజించి, సమర్పించారు. అదే 'మోతీమహల్' అక్షరాకృతి. రాసి గా, వాసిలోనూ ఈకృతి అనన్య గాన్యమై, సాహిత్యకోవిదుని చిరం తపఃఫలమై, రసికజన మనోభిరా గా వెలుగొందుతున్నది. ఇది శ్రవ్య కల సంపుటి. ఈనాటికలు ఇంతకు దే ఆకాశవాణిద్వారా, సాహిత్య కల ద్వారా ప్రకృష్ట ప్రచారాన్ని ది వున్నాయి. అలాగటి ఉత్తమరచ గారికి వదలివేయకుండా, గ్రంథ పంజా పదిలపరచి, మనకు అందించా తలంపు చారికి కలగటం మన అదృ . ఆ తలంపునకు చేయూత నిచ్చి, యరూపాన్ని కలిగించిన 'ఆంధ్ర కీర్తి' సాహిత్య అకాడమీ వారు, కర సాహితీ విపాకువులైన కవిగారి యులు, అభినంద్యులు.

'కావ్యేషు నాటకం రమ్యం' అనీ, 'నాటకాంతం హి సాహిత్యం' అనీ

ఆగోష్ఠిప్తులు. కావ్యభేదాలలో నాటకం ఒకటి. ఇది దృశ్యమని, శ్రవ్య మని రెండు రకాలు. నాటకం యొక్క సంక్షిప్త మాపమే నాటిక. అందులో ఇవి శ్రవ్య నాటికలు. అంటే వివరాలికి వనివచ్చే వన్నమాట. కవిగారు సాహిత్యాభిలా షులు, సంస్కార హృదయులు, అవ టం చేత ఈనాటిక లన్నీ ఉత్తమ సాహితీ విలువలతో, రసవత్తర మైన పాత్ర పోషణతో, ఔచితీయుతమైన సంభాషణచగత్వముతో, గంభీర భావనా మయ సందేశంతో కావ్యలక్షణాల్ని పుణికిపుచ్చు కున్నాయి. ప్రతినాటిక లోనూ కవిగారి సంస్కార హృదయమే మనకు గోచరిస్తుంది. ఈనాటికలు పౌరాణిక, చారిత్రక, సాంఘికేతివృత్త విలసి తాలు. అందులో జ్ఞాతములు అధికము. అజ్ఞాతములు స్వల్పము.

ఈ నాటికల్లో రెండు - విజయనగర సంస్థానానికి సంబంధించినవి. కవిగారు విజయనగరవాస్తవ్యులవటంచేత విషయ ప్రతిపాదనలో నిర్దుష్టత, తాదాత్మ్యము కనపడతాయి. వర్ధమాన సాహితీ జిజ్ఞా సువులకు ఈ రెండు నాటికలు - నాటి విజయనగర సంస్థానవైభవాన్ని సాక్షాత్కారం చేస్తాయి. కవితపశ్యక్తికి, కావ్యద్రికి, ప్రజ్ఞాపాటకాలకు, చతుత్కృ

తికి సంబంధించిన అయిదు నాటిక లున్నాయి. కవిగారు కవితారంగంలో చిరకాలం నుంచి విశేషకృషిచేసి సమ పూర్ణించిన అనుభవాలకు అక్షరాకృతు లుగా ఈనాటికల్ని పేర్కొనచ్చు. పఠంజలి మహాభాష్యరచనా విశేషాన్ని వివరించే నాటిక మరొకటి. ఇది కవిగారి అభిరుచిలోని విలక్షణతకు నిదర్శనం. ప్రసిద్ధశిల్పి 'ఐక్కన' చరిత్రను చిత్రిం చిన నాటిక ఇంకొకటి. ఇది కవిగారి శిల్ప కళాభిమానానికి తార్కాణం. భార్యను అపార్థం చేసుకుని, ఆమె ప్రాణాలుతీసిన రాజావిషాదగాథ ఒకటి. ఇదికవిగారి కరుణ రసపోషణ సామర్థ్యాన్ని వెల్లడించటమేగాక, తద్వారా లోకానికి ఉదాత్తమైన సందేశం అం దించడాన్నికూడా వివరిస్తున్నది.

ఒక్కొక్కనాటిక విశిష్టతను విపులీ కరించటం సమంజస మని భావించి, మి ముం దుంచుతున్నాను.

'మోతీమహల్' అనే నాటిక ఆనంద గజపతి యొక్క మహాన్నత వ్యక్తిత్వా నికి మణిదర్శణం. పౌరస్వత గోష్ఠులకు వారిచ్చిన ప్రాధాన్యం, ప్రాచీన సం స్కృతి విదేశాలలో ప్రాకారన్నవారల అక్ష్యం, తప్పుచేసిన నీబ్బందిని, మౌన

వన్య వృష్టితో క్షమించే బౌద్ధార్యం, గాయక శిరోమణులైన తమ ఆస్థాన విద్వాంసులు దేశంలోపొందిన గౌరవానికి చూపిన ఆనందం, గురజాడవారి 'కన్యా శుల్కం' నాటకరచనకి అలంబనమైనవారి సుస్కార హృదయం - వీటన్నింటిని గంభీరమైన శైలిలో మనోహరంగా మన కళ్ళకు కట్టించిన శ్రీ రామంగారి ప్రతిభ ప్రశంసార్హమైనది. విద్యులనగరమైన విజయనగరానికి సంబంధించినదీ, అపరభోజాలైన ఆనంద గజపతింద్రుల మహోన్నత సాహితీ వ్యక్తిత్వాన్ని సూచించినదీ అయిన ఈనాటిక కిరీకనే కావ్యసామంగా అలంకరించి, రామంగారు ఎంతో బౌచిత్యాన్ని ప్రదర్శించారు.

'కృతి సమర్పణము' అనే నాటిక తిక్కనకు సంబంధించినది. శివకవులు, విష్ణుకవులు విద్యేషంతో చెలరేగిపోతున్న తరుణంలో శివకేశవలకు అభేదం కల్పించి హరిహర నాథమూర్తిని సృజించి, తన భారతకృతిని ఆమూర్తికి అంకితంచేసిన గొప్పసమన్వయశీలి తిక్కన. ఆ ఉదాత్తమూర్తిని మహోన్నతంగా చిత్రించిన నేర్పు ఈనాటికలో కనపడుతుంది. తిక్కనగాక కేతన, మారన అనే కవులు కూడా ఇందులో పాత్రలు. పరస్పరము ఈమెగ్గురు జరపిన సంభాషణలు హృదయంగమములు; గంగాప్రవాహ సదృశములు. సందర్భాను సారంగాపొందు పరిచిన హృద్యమైన (పూర్వ) పద్యములు కూడా కవిగారి ప్రతిభకు నిదర్శనాలు. ఉదాహరణకు -

'విద్య త్సంప్రసాద...'

'హృదయాహ్లాది చతుర్థము...'

తిక్కనను గురించి రచన చేస్తున్నప్పుడు నీటిని ఉదాహరించటంలోని బౌచిత్యం సహృదయ సంవేద్యం.

మాడవనాటిక 'కవి రాయబారము', ఇందులో పెదకోమటి వేమధూపాలుడు, మామిడి సింగనమంత్రి, శ్రీనాథ మహాకవి, అవచితిప్పయసెట్టి - తదితరులు పాత్రలు. ఈనాటికలో శ్రీనాథుని కేవలం కవిగానే కాక, రాజవిద్యా కోవిదునిగా కూడా చిత్రించటం జరిగింది. వేమధూపాలుడు - 'ఫిరోజిషా' తమపై దండయాత్ర చేయబోతున్నాడని తెలుసుకుని విచారిస్తుండగా, సింగనమంత్రి - శ్రీనాథుని అవచితిప్పయ వద్దకు పంపించి రాయబారంజరపించుదామనీ, ఫిరోజిషా అవచితిప్పయ చేతిలో కీలుబొమ్మ అనీ ఉపాయం చెవుతాడు. మొదట సంశయించినా, వేమధూపాలుడు సమ్మతించి, శ్రీనాథుని రాయబారిగా పంపటం - కార్యసాఫల్యం కలగటం మొదలైన విశేషాలు వర్ణింపబడ్డాయి. అంతేకాక, శ్రీనాథుడు తన 'హర విలాస' కావ్యాన్ని అవచితిప్పయకి అంకిత మిచ్చిన మధుర ఘట్టంకూడా చిత్రించబడింది. ఇందులో కూడా సందర్భోచితంగా శ్రీనాథుని వద్యాలు ఉటంకించబడ్డాయి.

'మహాభాష్యము' అనే నాటికలో - 'శేషవతారాన్ని ధరించి, సహస్రజిహ్వా లతోను, ప్రబోధంచేస్తున్న సమయంలో, నాక రాశదంష్ట్రులలోని విషజ్వాలలు మీ అవివేక కృత్యంచేత నీరిని భస్మీకరం చేసేయి.' అంటూ పఠంజలి శిష్యుడైన గాడపాదుని బ్రహ్మరాక్షసిగా మారాలని శపించడం ఆ బ్రహ్మరాక్షసి - ఒక శిష్యునికి భాష్యాన్ని ప్రబోధించిన తరువాత, తిరిగి స్వస్వరూపాన్ని చెంకడం మొదలైన అద్భుత సంఘటనలు ఇందులో వివరింపబడ్డాయి.

'కలంపోటు' అనే నాటికలో విజయనగర సంస్థానాధీశ్యమైన శ్రీ పూను

పాటి విజయరామరాజు, అడిదం నూరకవి ముఖ్యపాత్రలు.

'ఉరెయ్యని? చీపురుపలి! పేరో? నూరన! ...'

అంటూ ఈనాటిక ప్రారంభించబడటం ఎంతో బాగుంది.

'రొమ్మున ఎఱ్ఱగండమ్మ పూయుటకేమి గాయంపు నెత్తురులో గ్రమ్మవలెను.'

అన్న నూరకవి వాక్కుకల్లనే తాను బాడల్లా భాన్ నైన్యాన్ని ఓడించగలిగానని, పౌరసన్మానసభలో వెల్లడించిన విజయ రామరాజు పాత్రాన్నత్యం, నూరకవిగారి కలంపోటు మోహత్యం హృదయంగమంగా చిత్రించటం ఈనాటిక ప్రత్యేకత.

'వశ్యవాక్కు' అనే నాటికలో - బంగారంలా పండిన తన పంటధూమాల నీటివరిద వచ్చి, గంగపా అవుతుంటే, ఏ విధంగాను రక్షణపొందలేని అడిదం రామకవి (నూరకవిజ్ఞాత) స్వశక్తి ఆధారంగా నీటిలో నిలబడి, గంగనుద్దేశించి -

'వలదు ద్విజధూమి కార్నిల్లు వదుసగాదు రవ్వ నీకేల తగ దంబురాశి కరుగు నాటి! యతడు కాడటె పిన్న నాటిమగడు కదలు మిటమాని దివిజ గంగాభవాని!'

అనే ప్రసిద్ధమైన పద్యాలు చదవటం, ఒకవైపు గట్టుకొట్టేసి, నీరు అవతలికి పోవటం వంటి అద్భుత సంఘటన చిత్రించబడి, వాక్పద్ధి మహిమ వెల్లడింపబడింది.

'పరివర్తన' - ఈనాటికలోని వన్నీ కల్పితపాత్రలు. మహేంద్రవర్మ అనే రాజు, అతని భార్యయైన భానుమతి; అమ్మతానందు దేవేయోగి - ఈనాటిక

లోని ముఖ్యపాత్రలు. ఇందులో వేదాంత బోధ అంతర్గతంగా వున్నది. భార్య మరణానికి దుఃఖిస్తున్న రాజులో యోగి నిద్ర వూర్వకంగా పరివర్తన కలిగిస్తాడు. ఈ నాటికలో కవిగారి అనల్ప కల్పనా చాతురి వెల్లడి అవుతుంది.

‘ద్విజయము’ అనే నాటికలో శిలి కంఠవాచస్పతి, కావ్యకంఠ గణపతి ముని, అంబికాదత్తుడు - మున్నగుపాత్రలు కలవు. తపశ్శాలి, సిద్ధుడు, ఉద్దండ పండితుడు అయిన శ్రీ కావ్యకంఠ గణపతి ముని చిన్ననాటనే నవద్వీపంలో జరిగిన పండితసభలో, తనపాండిత్య ప్రకర్ష చేత, పండితులపై విజయం సాధించిన మధురఘట్టం - ‘ద్విజయము’గా రూపొందింది.

‘స్తవస్త్రం పరిత్యజ్య వధూశ్వకుర మిచ్చతి.’

అనే సమస్యని చమత్కారంగా, సునాయాసంగా, ఎంతో నేర్పుతో పూరించటం;

‘నమ్మగయాభిరతి’ అనే స్లోకానికి ఎంతో చక్కగా వ్యాఖ్యానంచేయటం వంటి ప్రతిభల్ని ప్రదర్శించిన గణపతి ముని చరిత్రని కవిగారు మనకు అందించటం అభినందించదగిన విషయం.

‘కుభరేఖ’ అనేది సాంఘికేతి వృత్త విలసిల్లమైన నాటిక. కవి సమాజానికి అతీతుడు కాబట్టి, ఈ నాటికలో నేటి సాహిత్యసభలు - నస్మానపద్ధతులు ఎంత అస్తవ్యస్తంగా వుంటాయో చెప్పటమే కాక, ప్రతిభావంతుడైన కవి ముందు

ఎన్ని అవమానాలు, కష్టాలు, పడ్డప్పటికీ, చివరకు ఎలాంటి సన్మానాలు, సుఖాలు పొందుతాడో కూడా వివరించేడు. ఇది కవిగారి కల్పితరచన అయినప్పటికీ, దీనికి ఏదో ఒక మహత్తర సంఘటన ప్రేరకమై యుండవచ్చునని యూహించినాను. లేకపోతే దీనికి ఇంతటి సామాజిక స్పృహ, శిల్పరచనా వైభవము రావు. నా ఉహన తోడు రామంగారే స్వయంగా దీనికి ప్రేరణ శ్రీ భోగరాజు నారాయణమూర్తిగారనీ, వారు రచించిన ‘అన్నవరస్వామికి అర్జీ విన్నపములు’ అనే పద్యాలు స్ఫూర్తి నిచ్చాయనీ చెప్పారు. ‘గోపాలం’ అనే కవి సభలో చెప్పిన ఆశుపద్యా అన్నీ చమత్కార యుతంగా, సమయస్ఫూర్తి మంతంగా, హృద్యంగా, అనవద్యంగా వున్నాయి. ఆ గోపాలంచేత ఈ రామంగారే పలికించారు గనుక ఆ ఘనత మీరకే దక్కుతుంది.

‘తనయు, డెంత వాడైనతనతల్లికింతవాడె’ అనే సమస్యను-

‘కొండ పైకెత్తి గోవలం బండజేర్చి ఇంద్రు నెదిరించు గోపాల చంద్రు, తల్లి కరుణతోడుత నొడిజేర్చి గాన తనయు డెంతవాడైన తనతల్లికింతవాడె.’

అని పూరించటంలోని సమయస్ఫూర్తి, కల్పనా ప్రతిభ సరస హృదయాహ్లాద కరములు.

చివరి నాటిక ‘మహాతపస్వి’. ఇది ముద్రసిద్ధ శిల్పియైన ‘జక్కన’ చరిత్రను తెలుపుటయే కాక; తండ్రిని మించిన తనయుడైన ‘జక్కన’ ప్రతిభా విశేషములను కూడా వెల్లడించు చున్నది.

‘పుత్రా దిచ్ఛేత్ పరాజయం’ అన్నట్లుగా పుత్రునిచేత ఓడింపబడటం తండ్రికి అనందం, గర్వకారణం. అనే విషయానికి ఈ కథ ఆదర్శంగా నిలుస్తుంది. అంతే కాక, అన్యోన్యాయమైన దాంపత్యం ఎంతటి అదృష్టాన్ని, సంతృప్తిని కలిగిస్తుందో, జక్కన - మంజరి, పాత్రల వల్ల విశద మవుతుంది. కళనే తపస్సుగా భావించిన ‘జక్కన’కుటుంబమయొక్క అమరగాథ లోకాదర్శము, లోకారాధ్యము.

మొత్తంమీద ఈ నాటిక అన్నింటికీ అనందమే పరమ వధి, ఉపదేశమే ఊపిరి. ఇవి శ్రవ్యనాటిక లైనప్పటికీ ప్రదర్శన యోగ్యతను కూడ కలిగియున్నవి. ఈ గ్రంథమును విద్యార్థులకు పాఠ్యగ్రంథముగా నియమించినచో మిక్కిలి ఉపయోగ ముండును. సాహిత్యం, చరిత్ర సమపాళ్ళలో రంగరింపబడిన ఈ గ్రంథం విద్యార్థులపాలిటి కల్పితమవు కాగలదని నావిశ్వాసము.

ఆదర్శపురుషుల చరిత్రలను అకర్షణీయంగా తీర్చిదిద్దిన ప్రతిభాకారి, ప్రగతిశిలి అయిన శ్రీ రామంగారు - వయోవృద్ధులు, విద్యావృద్ధులు. ఇప్పటికే ఆంధ్ర కళామతల్లికి అనన్య సామాన్యమైన నేత చేసి, వర్ధిల్లుతులకు పథనిర్దేశకులైనారు. భగవంతు డిచ్చిన ఆయురారోగ్య విశ్వరూపులతో, నవనవోన్మేష ప్రతిభావంతులై, ద్విగుణీకృతోత్సాహులై, నద్ద్రంధములను రచించి, ఆంధ్రులకు అందించి, చరితార్థతను పొందగలరని విశ్వసిస్తూ, వారి మనోహరకవితామూర్తికి మనఃపూర్వకాభివందనములర్పిస్తున్నాను.

రమ్యమైన కవితావసంతం

- శ్రీ ద్వా. నా. శాస్త్రి, ఎం. ఏ., డి. ఎల్.

ఋతురాజంగా పేరొందిన వసంత ఋతు-సమయంలో వచ్చే పెద్దపండుగ ఉగాది. ఉగాదికి ప్రకృతి వసంతోభతో నేత్రోత్సవాన్ని కలిగిస్తుంది, సంస్కృతాంధ్రకవులు ఆ వసంతోభని తిలకించి పులకించి తమ కావ్యాలలో రమణీయంగా వర్ణించారు. ఆవర్ణనలు ఆయాకవుల లోకపరిశీలనకీ, భావనాబలానికీ నిదర్శనాలు. అసలు భరతుని శాట్య శాస్త్రంలో కూడా -

‘ప్రమోద జననారంభే
గుప్తభోగైపుథక్ విధిః
వసంత స్వభిసే తవ్యః
నానాపుష్ప ప్రదర్శనాత్’

అని వసంత ప్రసక్తి కనిపిస్తుంది. వసంత ఋతువుని ఋతువుల్లో మొదటిదిగా పేర్కొనటం అలవాటు. విరహవేదనకీ, వసంతానికీ, మైత్రి ఏర్పడటం కావ్యాల్లో గమనిస్తాం. తెలుగు కావ్యాలలో సామాన్యంగా ఉద్యానవర్ణనలో వసంత వర్ణన కనిపిస్తుంది. అంకుర, పల్లవ, పత్ర, మొగుక, ప్రమాన, ఫల వనాదుల్ని వసంత రువులో వర్ణించాంటాడు లాక్షణికుడైన విన్నకోటపెద్దన. కుకాలు, పికాలు, చక్రవాకాలు, మందమారుతం, ఆశోక స్తంభకాలు, చూరవృక్షాలు, కుమ్మెదలు, మయూరాలు, మల్లెలు, మొల్లలు, ఎఱ్ఱ గోగంటలు, శిరీషలు, మోడుగులు, చంప కాలు, పద్మాలు, వెన్నెలలు ... ఇవన్నీ వసంత రు వైధివాన్ని ప్రదర్శిస్తాయి. తెలుగుకవుల వసంత వైధివాన్ని క్లుప్తంగా ప్రదర్శిస్తాను.

‘అభిలక్షణ లోకానంద జనకంబైని’
వసంత సమయాన్ని నన్నయ అయగ్రాహి వృత్తంలో మకారద్విత్యంతో మనోహ

రంగా వర్ణించాడు. నన్నెచోడుడు మన్మథుడు తరమేశ్వరునితపస్సుని భంగం చేసే సమయంలో వసంతోభని వర్ణిస్తాడు. శ్రీనాథునితో వసంతాన్ని విస్తృతంగా వర్ణించటం ప్రారంభమైంది. వసంతాన్ని వసంతుడిగా, చైత్రుడిగా వర్ణించడం చూస్తాం. భీమఖండంలో భీమేశ్వరస్వామిని సేవిద్దామని అఖిల ఋతుచక్రవర్తియైన వసంతుడు కుసుమ విసరాన్ని తీసుకొచ్చా డని ఉత్ప్రేక్షిస్తాడు శ్రీనాథుడు. వారవిలాసంగా మూడో ఆశ్వాసంలో దాదాపు తొమ్మిది గద్య పద్యాలలో వసంతవిజృంభణనీ, శృంగార నైషధంలో నలుని ఉద్యానవన విహార సమయంలో 6, 7 పద్యాలలోనే కాక గుడిరమైన వచనంలో వసంతోభనీ హృద్యంగా వర్ణిస్తాడు కవిసార్వభౌముడు.

ప్రబంధ సాహిత్యానికి పుష్టినీ, కుష్టినీ చేకూర్చిన పెద్దన -

‘తావుల్ క్రేవలఁ జల్లు చెంగలువకే
దారంబు తీరంబునన్
మావుల్ శ్రోవులు నల్లిబిల్లి గొను కాం
తారంబునం దైందవ
గ్రావాకర్పిత కాయమావ జటిల
ద్రాక్షగుళు చ్చాంబులన్
బూవుం దీవెల నొప్పన్’ అని వర్ణిస్తే

‘హిమవంతమున జటిలద్రాక్షగుళు
చ్చము లుండుట కవకాశము లేదు. కాని
పెద్దన పెనుగొండలోనో, హంపిలోనో
చూచిన ద్రాక్షవల్లరుల కచ్చట తావు
గల్పించియుండును’ అని దివాకర్ల వారు
వ్యాఖ్యానించారు. ఆరో ఆశ్వాసంలో
కళావతి వృత్తాంతాన్ని స్వకోచికి నివే
దించే సమయంలో కూడా వసంతవర్ణన

వుంది. రామరాజ భూవణుడు ‘వసు
చరిత్ర’లో గంధవహుని విలాసాన్ని
శ్లోకంగా వర్ణిస్తాడు.

‘ఏపారు పొదరిండ్ల నాపాటాలాళోక
దీపార్పి కనక కలాప మెరసె
సాలావలులు దాటి యేలాతావార
బాలాతతి పరాగ పటము లూడ్చె
నానామధుప నవ్యగానామృతము మెచ్చి
నూ నానవము రెల్లఁ జూఱలిచ్చె
శంకారహిత ధీరహుంకార కుకభటా
హంకారముల ఫలాహతి యొనర్చె
నమచు నా గంధవహుని భార్యములు
తెలుపు

లీల విరిసిన విరులు, రాలిన రజంబు
బొలికిన సంబు, లురలిన ఫలము అధిపు
మ్రోతనిడి పల్కి రుదాన్యపాలు రవుడు.

రామరాజ భూవణుడు ఈ విధంగా
వాసంతమనోజ్ఞతని ప్రదర్శిస్తే ‘ముక్కు
తిమ్మన’ తన భావనా బలంతో మరింత
కమనీయతని ప్రదర్శిస్తున్నాడు చూడండి.
‘పారిజాతాపహరణం’ లో -

‘తలిరావగు త్రిఁ దమిఁగో
యల చంచునఁజించి శ్రోతె నీరీతి వియో
గుల గుండిము అవియింపుడు
బలువిడి నని మరుని యెదుటఁ బచరించె
ననన్.

విరహబాధతో వున్న వారి హృద
యాల్ని మేమిలా చీల్చిస్తాం అని మన్మ
థుడికి విన్న వించు కంటున్నాయా
అన్నట్లుగా శోకితలు చిగురావల్ని చీలు
స్తున్నా యని ఉత్ప్రేక్షిస్తాడు.

కవిరాజు, రాజకవి అయిన శ్రీకృష్ణ
దేవరాయలు ‘ఆమక్త మాల్యద’లో
ఉత్ప్రేక్షలలో, రూపకాలలో వసంత రు
వోభని తనివితీరా వర్ణిస్తాడు. రాయల

వర్ణనలోగల 'ప్రత్యేకత' ఈ వసంత వర్ణనలోకూడా దర్శనమిస్తుంది. ఇందులో కూడా రాయల ప్రకృతి పరిశీలన, లోక జ్ఞత ప్రత్యక్ష మవుతాయి. చెట్ల ఆకలు రాలటం, మళ్ళీ చిగుర్పటం సహజంగా వర్ణిస్తాడు.

'మును ననల్ దమిబట్టి ముంగాళ్ళి ముక్కుజోడనలఁ బీలిచి పసర్కొనిన విడిచి' అని అంటూ తుమ్మెదల తేనె తేటని స్వభావోక్తిగా వర్ణిస్తాడు. చేమ కూర వేంకటకవి వసంత రువర్ణనలో తన చమత్కారచణత్వాన్ని నిరూపించుకుంటాడు. 'విజయవిలాసం'లో అర్జునుడు తీర్థయాత్రలపై బయలుదేరే సమయంలోని ఈక్రింది పద్యం ప్రసిద్ధమైనదే -

'జీతిపయి వట్టి మ్రాకులు చి

గిర్చి వసంతుఁడు తా రసోపగుం

భిరపద వాసనల్ నెఱప

మెచ్చక చంద్రుఁడు మిన్ననం బ్రస

న్నతయును సౌఖమార్యము క

నంబడ తొల్లఁ గంగఁ జేసె నే

గతి రచియించి రేని సమ

కాలమువారలు మెచ్చరే కదా!

'వసంతుని పనిని చంద్రుడు మెచ్చలేదంటూ సమకాలపు రచయితల చిత్త ప్రకృతిని కాచి వడపోసిన చేమకూర కవి 'ఏగతి రచియించిరేని సమకాలము వారలు మెచ్చరేకదా!' అని జాతికి సార్వకాలికమైన సత్యాన్ని అందించాడు. 'వసంతి చంద్ర పదము లానాటి కచిత కవరికైనను సంకేతములై యుండును.' అని భావించిన దివాకర్లవారిభావన ఆలోచనీయం. ఈవిధంగా ఎందరో తెలుగు కవులు వసంత వైభవాన్ని వద్యాలలో హృద్యంగా ఇమిడ్చి తమ ప్రతిభా విశేషాల్ని చాటుకున్నారు.

హాస్య రసము - ఒక పరిశీలన

- భాషాప్రవీణ శ్రీ బి. మోహనరావు, ఎం. ఏ.

హాస్యము నవరసములలో ఒకటి. లోకమున సామాన్యముగా చూచిన హాస్యమును విని అందరు ఆనందించుట సహజము. అంతేకాక అందరిచేత ఆకర్షింప బడుటకూడ కలదు. పలువురను నవ్వించుట చేత స్నేహసంబంధము ఏర్పడుటయేకాక సంఘమున మంచిపేరు ప్రఖ్యాతులు గడించుటకూడ కలదు. ప్రతిమానచినకు ఏదో విధముగా నైనను హాస్యముతో సంబంధము ఉండును. భిక్షుడు తన నాట్య కాస్త్రమున హాస్యమునకు స్థాయి భావముగా హాసమును పేర్కొనెను. హాస్యమును గూర్చి పలువురు లాక్షణికులు పలువిధములుగా నిర్వచించిరి.

విద్యానాథుడు ఈక్రింది విధముగా నిర్వచించెను.

'వికృతి దర్శనాదిజన్యో మనోవికారో హాసః'

అనగా వికృతి సంబంధమైన వేషము, భాష, చేష్ట మొదలగు వాని వలన కలుగు మనోవికాసమే హాసము. ఈహాసము స్థాయిభావము. ఇదియే హాస్యరసముగా పరిణమించును.

ఇది ఈతడు రచించిన ప్రతాపరుద్ర యములోనిది.

విశ్వనాథుడు తన సాహిత్య చర్చణమున ఈ క్రింద విధముగా నిర్వచించెను.

'వికృతాకారి వాగ్వేష
చేష్టాదేః కుహకాదృవేత్'

హాస్యో హాసః స్థాయిభావ
శ్వేతః ప్రమథదై వతః
వికృతాకార వాగ్వేషం
య మాలోక్య హాసే జ్ఞనం
తద్రతాలంబనం ప్రోక్తం
త చేష్టోద్దీపనం మతం
అనుభావోఽక్షి సంకోచ
వదన స్మేరతాదికః
హర్షావహితృ చాపల్యా
వేగాశ్చ వ్యభిచారిణః'

అనగా వికృతమైన ఆకారము, భాష, వేషము, చేష్టలు మొదలగునవిగల నర్తకుని వలన హాసము స్థాయిభావముగా గల హాస్యము పుట్టును. హాస్యము యొక్క రంగు తెలుపు. దీనికి అధిపతి ప్రమథుడు. మునిషి ఎవనియొక్క వికృతమైన ఆకారము మొదలగు వానిని చూచి నవ్వునో ఆతడు ఆలంబన విభావము. వానిచేష్టలు ఉద్దీపన విభావములు. అక్షి సంకోచము, వదన స్మేరత మొదలగునవి అను భావములు. హర్షము, అవహితృ, చాపల్యము, ఆవేగము, సంచారి భావములు.

రస గంగాధకర్తయైన జగన్నాథ పండితులు ఇట్లు వక్కాణించిరి.

'వా గంగాది వికారదర్శన జస్యా
వికాసాశ్శో హాసః'

అనగా వాక్కుయొక్క వికారములను, అంగముల యొక్క వికారములను చూచుటవలన పుట్టిన చిత్తవికాస రూప మగు వృత్తివిశేషము హాస మని అర్థము.

ఆధునికతలో హాస్యమును గూర్చి చెప్పినవారు లేకపోలేదు. 'మన హాస్యము' అను పుస్తకము నందు మునిమాణిక్యం నరసింహారావుగారు ఈ విధముగా తెలిపిరి.

'ఒకవిషయము అసహజంగానూ, విపరీతంగానూ ఉన్నప్పుడే అక్కడ హాస్యం ఉంటుంది. సందర్భశుద్ధి లేవకపోతూ, స్వవచన విఘాతము ఉన్నప్పుడూ ఆ ప్రసంగం వికృతమైనది అవుతుంది. సత్యాన్ని అసత్యంగానూ, అసత్యాన్ని సత్యంగానూ, అనుందరతను గుండరతగానూ, అనుందరతను అనుందరతగానూ, దుఃఖాన్ని సుఖంగానూ సుఖాన్ని దుఃఖంగానూ, ప్రదర్శించినప్పుడే వికృతి అవిర్భవిస్తుంది. వికృతి వల్లనే హాస్యం జనిస్తుంది.'

దీనినిబట్టి వికారము హాస్యము జరించు టవలెనని హేతువైనట్లు తెలియుచున్నది.

శ్రీకృష్ణుని గారు రకరకాల నవ్వులను తెలిపిరి. దాని ప్రయాజనములను కూడ స్పష్టపరచిరి.

'నవ్వును జంతువుల్, నరుడు
నవ్వును, నవ్వులు చిత్తవృత్తికిన్
దివ్యులు, కొన్ని నవ్వులెటు
లేవు; కొన్ని విషప్రయుక్తముల్
పువ్వులువోలే ప్రేమరస
ముల్ వెలిగివచ్చు విశుద్ధమైన తే
నవ్వులు నర్వదుఃఖదమ
నంబులు వ్యాసులకున్ మహాపాదుల్.

ఈపద్యము నందు హాస్యముయొక్క పరమ ప్రయోజనమైన దుఃఖశమనము చెప్పెను. బౌద్ధమతంబు కొన్ని రోగములకు పని చేయుటకూడ కలదని స్పష్టము చేసెను. ముఖ్యంగా మానసిక సంబాధమైన రోగములు గలవారితో

సంభాషణచేయునపుడు వారలకు సంతోషమును కలిగించు విధముగా మాట్లాడవలెను. తద్వారా మరల మనస్సు సంతోషముతో నిండిపోవుటయే కాక అది బౌద్ధమతంబు పని చేయును.

ప్రముఖ సాహిత్య విమర్శకులు అయిన డాక్టర్ కొర్గ్లవాటి శ్రీరామమూర్తిగారు, కావ్య జ్యోతిస్సు' అను గ్రంథము నందు ఈవిధముగా తెలిపిరి.

'నవరసములయందు నవనవోన్మేషము కలిగి నవనవలాడించునది హాస్యము. అది అన్యరసముల అవతార మూర్తియే కాక, స్వయంభువుకూడ. వికృతిమైన ఆకృతి, వాక్కు, చేష్టమాత్రమే కాక, అమాయకత్వము, అజ్ఞానము, ప్రగల్భములు మొదలగు అనేక విషయములు హాస్యరసమునకు ఆహారములు'

పాశ్చాత్య సాహిత్యములో ఆంగ్ల సాహిత్యమును పరిశీలించినయెడల హాస్యమును హ్యూమర్ (Humour) అని విట్ (Wit) అని పిలిచెదరు. ఇందు రకరకాలైన హాస్యమునకు సంబంధించినవి కలవు. Paradise, Satire, Comic play, Farce మొదలగునవి

ఆంగ్లమున హాస్యమునకు సంబంధించిన గ్రంథములు కొన్ని వెలువడినవి. షేక్స్పియర్ రచించిన 'కామేడీ ఆఫ్ ఎర్రర్స్' స్విట్జర్ రచించిన 'గలివర్స్ ట్రావెల్స్' డిక్సన్ రచించిన 'అలివర్స్ ట్విస్ట్' మొదలగునవి.

ఈ విధముగా హాస్యమునకు సంబంధించిన అనేకులగు బాక్షిదీపలు, విమర్శకులు తమ నిర్వచనములను, వాటి ప్రయాజనములను తెలిపిరి.

నన్న పా ర్య డు

శ్రీ బావిశెట్టి వేంకటరమణమూర్తి,

బి.ఎస్.సి., బి.ఇడి.

* సంస్కరించి తెలుగుసంస్కృత పదములు తెలుగునుడులు గూర్చి. శే.నెలూలుకు భారతము రచించి వాసిగాంచిన మిమ్ము సన్నుతింతు మార్య! నన్న పార్య!

* సంస్కృతాంధ్రశబ్దములు సంస్కరింప ఆశీర్వాద శబ్దచింతామణి వ్యాకరణము వ్రాసి, వాటి అక్షరములను భారతమునకు దలిపి, శబ్ద శాసనమడవై నిలిచినాచు.

* కమ్మని కుసుమమ్మలపై
దిమ్మరి మధువాను చంచరీకమ్మల గీ
తమ్మలవలె మీసుక వి
త్నమ్మనందమ్మగూర్చు పరికల మనికెన్

* చూత కిలయమ్మలకు దిని
కూతలు వెట్టు కలకంఠి కోమలతిరసం
గీత అయాన్నిత సుమధుర
గీతమ్మలు మీ కవిత్వ కీరము పాడున్.

* సారమతిన్ గవీంద్రులు ప్ర
సన్న కథాకలితార్థయుక్తిలో
నారసిమేలు నా నితరు
అక్షర రమ్యత నాదరంబు, నా
నాగుచిరార్థ నూక్తినిధి
నన్నయ భట్ట మహాకవి! మహా
భారత మాంధ్రభాష నను
వాదము చేసితి వార ధీమణి !

ఆధునికాంధ్ర సాహిత్యం -

యక్షగాన ప్రక్రియా వైశిష్ట్యం

- శ్రీ ధూర్జటి వేంకటకాలాజి, ఎం. ఏ.

విశిష్టమైన నాటక రచనకు నోచుకొని ఆంధ్రసాహిత్య దృశ్యకావ్య వివేచనా శంఖా తళతళ మెరసే ఒక గగనతార 'యక్షగానం'. కళలన్నీ మానవ శౌలికా నందంకొలుపు నిర్దేశింప బడినశ్శివిధంగా - ఈయక్షగానం కూడా ఒకనాటిరసజ్ఞులైన తెలుగు ప్రజల మానసికానందం కొలుపు మాత్రమే నిర్వహింపబడి, ప్రదర్శింపబడి ప్రజాభిమానాన్ని చూడగొన్నది.

ప్రాచీనాంధ్ర సాహిత్యంలో సటిష్టమైన దృశ్యకావ్యం లేదు. ముఖ్యంగా ప్రాచీన తెలుగు కవులెవ్వరూ నాటక రచనలో నిష్ణాతులై నుండినట్టి మైన నాటక రచనకు దోహదకారులు కాలేక పోవడం చేత, తెలుగు వాళ్ళకు కూడా సంస్కృత నాటకాలే శిరోధార్యాలైనాయి. ఆధునికాంధ్ర సాహిత్యంలోనే కాక ప్రాచీనాంధ్ర సాహిత్యంలో కూడా పెక్కుమంది తెలుగు కవులు సుప్రసిద్ధ సంస్కృతనాటక కర్తలచే రచింపబడి, లోకం చేత కొనియాడబడి ప్రదర్శన యోగ్యతను పొంది ప్రజలచేత కొనియాడబడిన నాటకాలను పెక్కింటిని అనువదించారు. అదేవిధంగా దృశ్యకావ్య ప్రపంచంలో దశరూపకాలకు కూడా సముచితమైన స్థానం లభించింది. కానీ యక్షగానం మటుకు వీటిదనిలోను పోల్చుటకతన దైన వైశిష్ట్యాన్ని పెంపొందించుకొంటూ, వీటన్నింటికిని పెడగా నిలబడి తనవ్యక్తిత్వాన్ని తాను నిలబెట్టుకొంది.

మూలంగా చూచినట్లయితే, ప్రాచీనాంధ్ర సాహిత్యంలో శ్రీనాథునికాలం నుండి కూడ పటిష్టమైన యక్షగానాలు

రచింపబడి ప్రదర్శింపబడు చుండేవి. యక్షగాన ప్రక్రియకు బాగా ప్రోత్సాహమిచ్చి, తెలుగు నాటకానికి తగు ఆదరణను కల్పించిన కూచిపూడి నృత్యకళా శోవినులకు పరోక్షంగా ఆచార్యుడైన సిద్ధేంగు డను యోగి యక్షగానాలకు బహుళ ప్రజాదరణ కల్పించడానికి శ్రమించి 'భామాకలాపం' ద్వారా వానికి తగు ప్రాశస్త్యాన్ని కల్పించాడు. కానీ ప్రథమంగా యక్షగాన ప్రక్రియను గురించి ఆలోచించి నప్పుడు పేర్కొనదగినవాడు 'మంచాల జగన్నాథం'. ఈయనే తొలుతగా ఈప్రక్రియకు విశిష్టమైన ఖ్యాతిని ఒనగూర్చిన వాడు. ఈ విషయంలో పెక్కు ఆభిప్రాయ భేదాలున్నాయి. చారిత్రక దృష్టితో పరిశీలించి నప్పుడు యక్షగానాలకు కేవలం తెలుగునాటనే విలువ ఉన్న దన్న విషయం అర్థమవుతుంది.

దక్షిణాంధ్ర నాయక రాజులు ఈ ప్రక్రియకు తగురీతిగా ప్రోత్సాహాన్ని కల్పించారు. నాయక రాజులలో అగ్రగణ్యుడైన రఘునాథ నాయకుడు, అతని కుమారుడైన విజయరాఘవ నాయకుడు ఈ యక్షగాన ప్రక్రియాభివృద్ధికి అవరణంగా కప్పిచేశారు. విజయరాఘవ నాయకుని ఆస్థానకవయిత్రుల రంగాజమ్మ మున్నూరు దాస విలాసము అనే ఒక విశిష్టమైన యక్షగానాన్ని రచించింది. విజయరాఘవ నాయకుని ప్రియురాలు ముద్దుపళని రాధికా సాంత్వనము అనే కావ్యంలో పాటు మరొక విశిష్టమైన యక్షగాన ప్రబంధాన్ని రచించింది. విజయ రాఘవ

నాయకుని ఆస్థానకవి చేమకూర వేంకటకవి 'విజయ విలాసము' అనే ప్రబంధాన్ని వ్రాసినా, తన దృష్టిని యక్షగానానికే కేంద్రీకరించి, వాటిపట్ల తన ఆసక్తిని వ్యక్తం చేసాడు. అయితే వీరికంటే ముందుగా రాయలు పోషించిన 'అష్టదిగ్గజ కవులలో ఒకడుగా పరిగణింపబడే కందుకూరి రుద్రకవి సుగ్రీవ విజయము అనే యక్షగానాన్ని వ్రాసి వీళ్ళకు ఆదర్శప్రాయుడయ్యాడు.

క్షీణ సాహిత్యంలో కూడా పెక్కుమంది కవులు యక్షగానాలను రచించారు. అవి ఏవీ రచనా, విషయకంగా తమ స్థాయిని నిలబెట్టుకొని, కవికి తగిన ప్రాశస్త్యాన్ని కల్పించలేక పోయాయి. అందువల్లనే యక్షగానం ఒకవిశిష్టమైన స్థానాన్ని సాహిత్యలోకంలో పొందలేక పోయినది. ఒకనాడు యక్షగానమంటే కేవలం తోలుబొమ్మలాట అనే ఒకస్థూలమైన ప్రచారం జరగడం చేత, దాదాపుగా ఇది మరుగున పడటం జరిగింది.

ఆంధ్రసాహిత్యం ప్రారంభింపబడినప్పటినుండి క్షీణయూగం వరకు ఈ యక్షగానం వివిధపరిణామాలకు లోనయింది. చివరకు ఒకదశలో దీని నెవరూ ఒక సాహిత్య ప్రక్రియగా గుర్తించనంతగా మరుగున పడిపోయింది. ఆ దశలో కూచిపూడి నృత్య కళాశోవినులు తమ తమ 'భామా కలాపాలతో' పలురకాలైన పారానికేతివృత్త యక్షగానాలతో ఈ ప్రక్రియకు కేవలం తెలుగుప్రాంతంలోనే కాక, దేశస్థాయిలో కూడా విశేషమైన ప్రచారం చేసి, ఒక స్థాయిని కల్పించారు, కేవలం వాళ్ళవల్లనే ఈ ప్రక్రియకు మరలా నూతనదయమైంది.

భరతుడి నాట్య కాస్త్రాన్ని ఆధారంగా, తీసుకొని భారతీయ నృత్యకళ

రీతులకు ఖండాంతర వ్యాప్తిని కలిగించడానికి, రక్షణలైన కళాభిమానులను స్పృహపరచడానికి, కంకణం కట్టుకొన్న కూచిపూడి నృత్యకళావిధులు తమ నాట్యప్రచారానికి దీనిని ఒక ఆలంబన వస్తువుగా స్వీకరించారు. అంతకు ముందే సాహిత్యంలో చోటుచేసుకొని, తెలుగు నాట బాగా వ్యాప్తిలో ఉన్న పౌరాణిక యక్షగానాలను ఆధునిక ధోరణుల కనుగుణంగా మార్చి, వాటికి ఒకకళా కూపాన్ని ప్రసాదించి బాగా ప్రదర్శించడం మొదలు పెట్టారు. అందుకు తోడుగా ఆంగ్లభాషా సాహిత్యాలు, ఆంగ్లకళాత్మక విలువలు, విశిష్టమైన పాశ్చాత్య నృత్య సంప్రదాయాలలోని అందచందాలు, మెరుగు మేలుములు ఈ బహుళ ప్రచారానికి ఒకరకంగా ఈ కూచిపూడి వారికి బాగా తోడ్పడ్డాయి.

కూచిపూడి వారు ప్రదర్శించే యక్షగానాలలో కేవలం నాట్యానికే స్థానమండదు. సంగీత సాహిత్యాలకు కూడా వానిలో స్థాన ముంటుంది అంటే సంగీత సాహిత్య నృత్య కళల సంగమ మన్నమాట. కానీ ఈస్థితి కేవలం ఈనాటి ఆధునిక యక్షగానాలకే కలిగింది. యక్షగాన మనేది ఈనాటి రక్షణల దృష్టిలో ఒక గొప్ప కళాఖండ మన్నమాట. ఆ రీతిలో దానిని మలచడం జరిగింది. సంగీత సాహిత్యాలు కేవలం అంతర్భాగాలుగా ఉండి ఒక్క నాట్యమే అగ్రభాగాన నిలిచి తన విశిష్టతను చాటుకొంటుంది. కళాత్మకతకు ఇందులో చోటు ఉండడంచేత, ఇది ఒక సాహిత్య ప్రక్రియగా రాణించింది. ఈ ప్రక్రియా వైశిష్ట్యాన్ని గురించి ఆచార్య యస్వీ జోగారావు గారు యక్షగానామిత తామ పరిశోధన గావించి రచించిన సిద్ధాంతగ్రంథంలో యక్షగాన ప్రక్రియా వైశిష్ట్యాన్ని బహుధా ప్రశంసించారు. ఒకరకంగా

ఈ సిద్ధాంత గ్రంథం కూడా యక్షగాన ప్రక్రియావైవిధ్యాన్ని గురించి తెలుసుకోడానికి తగిన అవకాశాన్ని కల్పించినది. ఈనాడు కూచిపూడి వారిచేత బాగా ప్రదర్శింపబడే యక్షగానాలలో 'ఉషా పరిణయము' 'మోహినీ భస్మాసుర,' విప్ర వారాయణ' వంటి పౌరాణిక ఇతివృత్తాలు కలిగిన యక్షగానాలు పేర్కొనదగినవి. అంతకు ముందు రచింపబడిన సుగ్రీవవిజయము, మన్నారు దాస విలాసము వంటి యక్షగానాలు ఈనాడు ప్రదర్శింపబడడానికి తగిన అవకాశాలు లేవు. అందు అవకాశం వాటిపట్ల ఈనాటి వారికి తగిన ఆదరణ లేకపోవుటయే.

ఇతివృత్త విషయకంగా ఆలోచించినప్పుడు యక్షగానాలలో పెక్కుభాగం పౌరాణికేతి వృత్తాలు తీసుకొని వ్రాయబడ్డవే. కానీ అక్కడక్కడ చారిత్రకమైన యక్షగానాలు కూడా లేకపోలేదు వాటి సంఖ్య మటుకు చాలాతక్కువ. సాహిత్యంలోని యక్షగానాలలో ఇతివృత్తవిషయకంగా చూచినప్పుడు ఈ అంశం మనకు తేటతెల్ల మాటుంది. బహుశా యక్షగాన రచనకు అనుకూలమైనది పౌరాణికేతివృత్తమే కాబోలు.

తమ భామాకలాపం ద్వారా కూచిపూడి నృత్యకళారీతులను ఖండాంతర వ్యాప్తికి తీసుకొనివచ్చినవారిలో 'వేదాంతం సత్యనారాయణశర్మ'గారు, కోరాడనరసింహారావుగారు, నటరాజ రామకృష్ణగారు, వెంపటి పెదసత్యంగారు; వెంపటి చిన సత్యంగారు, వేదాంతం రాఘవయ్యగారు మున్నగువారు ముఖ్యులు. వీరు తాము అభ్యసించిన భారతీయ నృత్యాన్ని, భరతుడి నాట్యకాస్త్రంలోని నృత్య సంప్రదాయాలతో సమన్వయించి కూచిపూడి

నృత్యానికి ఒకస్థాయిని కల్పించారు. అందుకే వీరి నృత్యప్రదర్శనల ద్వారా రసజ్ఞులు ఎన్నో క్రొత్త విషయాలను తెలుసుకో గలుగుతారు. ఆలోచనలో, నృత్యవిశ్వాసంలో ఎన్నో నూతనసంప్రదాయాలను ప్రవేశపెట్టడంచేత, వీరి అనుగుణంగా కొంతమంది ప్రతిభావంతులైన కవులు క్రొంగొత్తరీతులలో గొప్ప విశిష్టమైన యక్షగానాలను రచించారు. వానిలో కొన్ని పౌరాణికా లున్నాయి. కొన్ని చారిత్రకాలున్నాయి, మరికొన్ని సాంఘికాలున్నాయి. ఇంకా కొన్ని శృంగారాత్మకాలు, ఆధ్యాత్మికాలు, ఉన్నాయి మొత్తంమీద యక్షగాన ప్రక్రియకు ఒక స్పష్టమైన స్వరూపం ఏర్పడి; ఆధునికాంధ్రసాహిత్యంలోదాని కొక సుస్థిరమైనస్థానం ఏర్పడింది. ఇక్కడొకవిశేషాన్ని గురించి వివరించాలి. ప్రాచీనాంధ్రసాహిత్యం కావ్యరచనతో ప్రారంభమైతే ఆధునికాంధ్రసాహిత్యం ఇంచుమించుగా నాటకరచనతో ప్రారంభమైంది.

మొదట అనువాద నాటకాలు వ్రాయడానికి అలవాటు పడ్డ కవులు క్రమేపీ స్వతంత్రమైన నాటకాలు వ్రాయడానికి ముందు కురిశారు. ఆరీతిలోనే ఇరువదవ శతాబ్ది ప్రారంభంలో కొంతమంది కవులు యక్షగాన రచనకు పూనుకొన్నారు. యక్షగాన రచనకు నాంసి పలికిన ప్రముఖులలో తల్లూర జ్ఞాని శివశంకరకాశ్రి గారు, పింగళి లక్ష్మీకాంతంగారు, కాటూరి వేంకటేశ్వరరావుగారు, తిరుపతి కేకటకవులు ముఖ్యులు.

మూడు సుస్వగతాల ముచ్చట్లు

- శ్రీ చి. శివరామకృష్ణ, ఎం.ఏ.

పెళ్ళయినా, పచ్చనితొరణం కట్టినా సుస్వగతాల బోర్డులు ప్రత్యక్షం అవుతాయి. శబ్దాలంకారప్రియులయిన తెలుగు వారు సుస్వగతమంటూ సరదాగా వ్రాసుకొంటున్నారు. అయితే కొందరు పెద్దలు సుస్వగతం శబ్దం వాడటానికి అంగీకరించరు, దానిలో ముఖ్య కారణం ఉంది.

మరణించిన వారి ప్రతి సంస్కరణమైతే శ్రాద్ధాదుల్లో విశ్వేదేవతలకు, పితృదేవతలకు, యజమానుడు స్వగతం వుండుతాడు. దానికి విశ్వేదేవస్థానంలోనూ, పితృస్థానంలోనూ ఉండేవారు 'సుస్వగతం' అంటారు. అంటే యజమాని పలికిన స్వగతాన్ని అంగీకరించినట్లు అర్థం. ఇక్కడ స్వగతాంగీకారంగా వాడబడే సుస్వగతంపదాన్ని స్వగతార్థంగా వాడటమేమిటని కొందరు పెద్దలు దీన్ని వ్యతిరేకిస్తున్నారు.

సుస్వగత పదం రామాయణంలో రెండుచోట్ల కన్పడుతుంది.

సుందరకాండలో ఆంజనేయస్వామి సీతమ్మను చూడడానికి వెళ్ళి ఒక చెట్టుపై కూర్చుంటాడు. అప్పుడు రావణుడు, తరువాతి రాక్షసస్త్రీలు ఆమెను చాలా కంటువుగా బెదిరిస్తారు. కొంతసేపయ్యాక రావణుడు అంతఃపురానికి వెళ్ళాడు. రాక్షసస్త్రీలు నిద్రపోతారు.

ఆసమయంలో సీతమ్మ ఆత్మహత్యా ప్రయత్నం చేస్తుంటే కొన్ని కుభ మూచికలైన శిశువాలు కన్నడతాయి. ఒక పక్షి కూస్తుంది దాన్ని కవి యిలాఉత్పేక్షిస్తాడు ఆ శ్లోక మిది.

పక్షి చ కాఖా నిలయం కవిప్తః
పునః పునశ్చోర్తమ సాంత్వివాదీ
సుస్వగతం వా చ ముదీరయాణః
పునః పున శ్చోదయ తీరహృప్తః
(సుందరకాండ)

ఒక పక్షి చెట్టు కొమ్మపై ఉన్న తన గుడ్డలో దూరింది. అది సీతమ్మను తన తీయని వాడంతో ఓదారుస్తూ సుస్వగత వాక్కును మాటిమాటికి పలుకుతూ ఆనందం పొందుతూ కని మళ్ళీ మళ్ళీ నూచి మున్నట్టుంది. అని దీని భావం.

ఈ శ్లోకంలో సుస్వగతం, వాచం అనే పదాలకు వ్యాఖ్యాతలు అనేకార్థాలు వ్రాశారు.

సు = సుష్టు, సు = శోభనమ్, ఆగతం = ఆగమనం, (సు+సు+ఆగతం) అని రామాయణ తీర్థ్విదీపికలో ఉంది. సుష్టు అంటే అతిశయమనే అర్థం ఉంది. అతిశయమయిన శోభన మయిన (ఆంజనేయ) రాకను నూచిస్తూ అని దీని అర్థం.

2 శిరోమణి టీక సుస్వగతమనే దానికి శోభనమయిన వియొక్త జనాగమనము అని అర్థం రాశారు. అంటే విడిపోయిన శ్రీరాముడు :స్తాడని నూచించిందన్న మాట. ఇక్కడ సు+స్వ+ఆగమనం. అని విడదీయాలి. స్వ అంటే బంధువులు.

3. సు = శోభనుని యొక్క (ఆంజనేయని యొక్క) స్వగతం. ప్రాప్తిని నూచించే మాట అని రామాయణ అలక వ్యాఖ్య తెలిపింది.

4 శ్రీ గోవింద రాజులు తన కృంగార తిలక మనే వ్యాఖ్యానంలో రెండర్థాలను తెలిపారు. ఒకర్థం శిరోమణి టీక తెల్పినదే. రెండవ అర్థం వేదాంత పరంగా ఉంటుంది.

సు = బాగుగా (సంప్రదాయానుసారంగా)

స్వ = తనకు గురువుగారి వల్ల లభించిన ఆగతం వాచం = వచ్చిన మంత్రాన్ని

ఆంజనేయడనే గురువు సీత అనే జీవునకు ఉపదేశించునట్లు.

లోకంలో సుస్వగత పదం వాడుతున్న అధ్ధానికి పైని చూపిన రెండు, మూడు అర్థాలు సూటిగా సంబంధపడవు. వాలుగవ అర్థం అసలే దూరం.

అరణ్య కాండలో గూడ సుస్వగత పదం ఉంది. శ్రీరాముడు శరభంనుణ్ణి చూడడానికి వెళ్ళాడు. వృద్ధుడైన ఆ మహర్షి శ్రీరాముణ్ణి సేవించి, అగ్ని ప్రవేశం చేసి బ్రహ్మ లోకం చేరుకుంటాడు. అక్కడి శ్లోక మిది.

సపుణ్య కర్మా భువనేద్విజర్షభః
పితామహం సానుచరం దదర్శహ
పితామహశ్చాపి సమీక్ష్య తం ద్విజం
ననంద సుస్వగత మిత్త్యువాచ హ.

అరణ్య 5-44.

భూత్యాశ్మడైన మనిశ్రేష్ఠుడు అనుచరులతో గూడిన బ్రహ్మదేవుణ్ణి చూశాడు. పితామహుడు అబ్బుపిని చూచి సంతోషించాడు. సుస్వగత మన్నాడు.

ఇక్కడి సుస్వగత పదాన్ని వ్యాఖ్యాతలు వివరించలేదు. ఆ పద్య వ్యుత్పత్తిని సందర్భాన్ని పట్టిచూస్తే ఇలా చెప్పవచ్చును.

శబ్దార్థకల్ప తరువులో

సు అనే ఉపసర్గకు, ప్రశంస, సమృద్ధి, అనాయాసము; అనుమతి, కృచ్ఛ్రము, కుభము, అత్యంతము అనే అర్థాలున్నాయి.

స్వగత పదానికి కుశలము, ప్రశ్న, సుఖముతోడిరాక, తనంత వచ్చినది, అనే అర్థాలున్నాయి.

కనుక కుభమైన సుఖముతోడి రాక అనే అర్థం చెప్పవచ్చు. లేదా అతిశయ కుభమయిన రాక అనిగాని శోభనుడైన నీరాక అనిగాని చెప్పవచ్చు.

కనుక సుస్వగత తొరణాలు కట్టినా తప్పు లేదని సారాంశం.

సా హిత్య ము లో వి మ్మేశ్వ రు డు

- శ్రీమతి జి. వి. లక్ష్మి, ఎం. ఏ.

కుభి కార్యారంభమున నిర్విఘ్న కరి నమాప్తి కొనుట విఘ్నేశ్వర పూజచేయుటయు, సంగీత కార్యక్రమమున మొట్ట మొదట గణపతి స్తరము చేయుటయు, కావ్యరచనారంభమున ఇష్ట దేవతాప్రార్థనములోని భాగముగా వినాయకనిస్తుతిం చుటయు భారతీయ సంప్రదాయము. ప్రమథ గణాధిపత్యముతో పాటు, ప్రథమపూజార్హత గడించుకొనిన విఘ్నేశ్వరుని స్తోత్రము చేయుటలో కవులు తమ రచనా చమత్కృతిని, భావనా శక్తిని ప్రదర్శించి రసవంతముగా వ్రాసిన పద్యములు, శ్లోకములు సాహిత్యములో పెక్కులు గోచరించుచున్నవి.

‘భూ నాయకం వా, ధననాయకం వా
భజన్ భువం వా ధనమేతి లోకే
తద్విఘ్ననాథం న భజామి కిం తు
సహస్రశస్త్రం ప్రణమామి నిత్యం’.

‘భూ నాయకుని ప్రార్థించి భూమిని, ధననాయకుని ప్రార్థించి ధనమును లోక ములో మానవులు పొందు చున్నారు. కాని నేనారీతిగా విఘ్ననాయకుని భజిం కను. కాని నిత్యమును వేయిపార్లు అతనికి ప్రణమిల్లుదును.’ అని ఒక కవి చమత్కారముగా విఘ్నేశ్వరునికి నమస్కరించుచున్నాడు. విఘ్ననాయకుని ప్రార్థించుట విఘ్నములకొరకు కాదు. విఘ్నములు లేకుండుటకు అప్రార్థన జరుగుచున్నది. మిగిలినవారిని ప్రార్థించుట భూనాయకుని నుండి భూమినిపొందుటకు ధననాయకుని నుండి ధనము పొందుటకు జరుగుచున్నది.

‘అగజానన పద్మార్కం

గజానన మహర్నిశం

అనేక దంతం భక్తానాం

ఏకదంత ముపాస్మహే’

‘పార్వతీదేవి యొక్క ముఖ మనెడి పద్మమునకు గూర్చుని వంటివాడైన గజాననుని, అనేకమైన అర్థములు - విద్య, బుద్ధి మొదలైనవి, ఇచ్చునందుంటి ఏకదంతుని నుపాసించుచున్నాము’ అని ఇంకొక కవి వినాయక స్తుతి కావించెను. పదముల కూర్పులో విశోధా భాసము కల్పించి, ఈ శ్లోకము రచింపబడినది. ‘అగజానన’ అనుచోట ‘గజానన’ అను పదమునకు వైరుధ్యము కన్పించుచున్నను, పార్వతీ ముఖము అను అర్థముతో సమర్థింపబడినది. అట్లే ఏక దంతమ్’ అను పదమునకు ‘అనేక దంతమ్’ అనునది విరుద్ధముగా కన్పించుచున్నను, అనేక దంతమ్’ అని విడదీసి, ‘అనేకార్థములను ప్రసాదించునట్టి వానిని’ అని చెప్పినచో ఆ విశోధము తొలగుచున్నది.

తెలుగున బాలబాలికలు ప్రాథమిక పాఠశాలలో చదువునపుడు కూడ, ‘తుండము నేక దంతమును తొంపుబొజ్జయు’ అను పద్యము చదివి విఘ్నేశ్వరప్రార్థనము చేయుట సంప్రదాయ నిధముగా వచ్చుచున్నది. ఈ పద్యమున కవి విఘ్నేశ్వరుని రూపమును ముఖ్యమైన వివరములతో మనకు గోచరింప జేసినాడు. విఘ్నేశ్వరుని ‘కోరిన విద్యల కల్లబొజ్జగ’ చిత్రించినాడు. ఇందు ప్రధాన విషయములైన తొండము, ఏకదంతము ప్రత్యథమమున పేర్కొన బడినవి. త్రిశూలచ్ఛేదమున తలతెగిన వినాయకునికి ఏనుగు తలను అతికి, పునః ప్రాణప్రతిష్ఠజరిగిన గాథను ఈపద్యముస్ఫూర్తికి తెచ్చుచున్నది.

అంధ్రకవితా పితామహుడైన పెద్దన మనుచరిత్ర ప్రారంభమున-

‘అంకముఁ జేరి శేల తన

యాస్తన దుగ్ధము లానువేళ బా
యొంక విచేష్టఁ గొండమున

నవ్వలిచన్ గబళింపబోయి యా
వంక కంచంబు గాన కహి

వల్లభహారము గాంచి నేమృజా
శాంతుర శంక నంటెడు గ

జాన్యుని గొల్తు నభీష్టసిద్ధికిన్.’

అని విఘ్నేశ్వరుని ప్రార్థించినాడు. ఒక్క ిఘ్న వారణమాత్రమునకే కాక, అభీష్టసిద్ధికొరకు చేసిన ప్రార్థన మిది.

పార్వతియొడిగో గూర్చుండి చను బ్రాలు త్రావెడువేళ, వైశవపుచ్చేప్రగా, తొండమున రెండవప్రక్క చనుబ్రాలు గూడ త్రాగబోయి, అప్రక్కను సర్ప హారమును చూచి, తాము తూడను భ్రాంతిచేత దాని నంటిన గజాన్యుని గొల్తు’ నన్నాడు పెద్దన. పార్వతి శివుని శరీరమున ఆర్థమై ఆధ్యాగీయును సాగ్ధక నామముగల్గి యుండుటయు, ఈశ్వరుని భాగమైన రెండవప్రక్క సర్పహార ముండుటయు, ఈ విధముగా విఘ్నేశ్వరునికే చనుబాలు త్రాగు విషయమున విఘ్నము కల్గినట్లును కాని విఘ్నవివారణ శక్తి మెరుగగుటచే తన తొండముతో అత్యంత ప్రీతికరమైన తామగ తూడును గ్రహించినట్లు సర్పహారమును అంటినట్లును కవితాపితామహుడు చమత్కరించి అట్టిదేవుడు తనకు తప్పకుండ విఘ్నములు తొలగించి అభీష్టసిద్ధి చేగూర్చగలడని తెల్పుటలో సందేహమున కే మాత్రము నాతడు తాదీయలేదు. ఈ సందర్భమున

'గజాశ్యు'డనుపదము సాభిప్రాయముగా ప్రయోగించుటలో గూడ పెద్దన కవితా నైపుణ్యము ప్రకృష్టమగుచున్నది.

వసుచరిత్ర రచనాకథము, రామ రాజధూమణిదు -

'దంతాఘట్టిత రాజతాచల చల
గృహీ స్వయం గ్రాహమం
గంతుద్వేషిక గూర్చి శైలజట ద
ద్వంగా యురా చాంతి న
త్యంతామోదము మున్ను గా నిడి కుమా
రాగ్రేసరుండై పత్య
న్యాంతంబుల్ వెలయింపజాలు నిధిరా
డ్వక్తుం బ్రశంసించెదన్'

అను పద్యమున తనసహజ శైలిలో గంభీరమైన భావముతో సాభిప్రాయ విశేషణములలో విఘ్నేశ్వరస్తోత్రము చేసినాడు.

వెండికొండమీద పార్వతీపరమేశ్వరులున్న సమయమున విఘ్నేశ్వరుడు తన తొండముతో శివుని శిరస్సుమీద నున్న గంగాప్రవాహమును ఆచనము చేసి, తద్వారా తన తల్లియగు పార్వతికి సవతి పోయి తప్పించి, సంతుష్టురాలిని చేసి, తన ఏకదంతముచే వెండికొండను గట్టిగా కొట్టుట వలన ఆ కొండ కంపించుటయు ఆ కంపమునకు భయపడిన పార్వతి ఆకస్మాత్తుగా మన్మథ ద్వేషియైన శివుని కాగలిగి ఆతనికి రసానుభూతి సమకూర్చగా తల్లిదండ్రులి కిద్దరికినీ హృదయానందము ఘటింపజేసిన కుమారాగ్రేసరుడని ఇథరాడ్వక్తుని స్తుతించినాడు కవి.

ఇథరాడ్వక్తు డను విశేషణమును సాభిప్రాయముగా ప్రయోగించి, కవితా పితామహునికంటె ఒక మెట్టు ఉన్నత స్థాయికి పోయి, తొండమేకావడం, ఏకదంతమునకు గూడ విఘ్నేశ్వరుడెట్లు ఉప

యోగించెనో కవి వివరించినాడు. శివునకు వాడిన 'కంతుద్వేషి' పదముకూడ సాభిప్రాయముగా ఉపయోగింపబడెను. ఎంత మన్మథ ద్వేషియైనను, కాంతా సమాగమము వలన కలిగిన శృంగార రసానుభూతికి అర్ధహృదయుడు కాకపో డను సత్యమును గ్రహింపగలము. అట్లే కుమారాగ్రేసర పదము కూడ తల్లిదండ్రు లిరువురకు హృదయానందమును కలిగించిన విఘ్నేశ్వరునకు వాడుటలో కవి రచనాచమత్కృతిని ప్రకటించెను.

మొల్ల తన రామాయణమున -

అంగ్రుఖండకాపుర, బారువామనరూపుర
గలితచంచల కర్ణుర, గమలకర్ణు,
మోదకోజ్వలబాహు, మాషకోత్తమ
వాహు,

భద్రదేభవదను; సద్భక్త సదను,
సన్మనిస్తుతి పాత్రు, శైలసంభవపుత్రు.
ననుది నామోదు, విద్యాప్రసాదు,
బరమదయాభ్యాసుర, బాకాంకుశోల్లాసు,
నురుతర ఖ్యాతు, నాగోపవీతు,
లోకవందిత గుణవంతు, నేకదంతు,
నతుల హేరంబు, సత్కర్ణజావలంబు,
విముల రవికోటి శిఖు శ్రీవిఘ్నరాజు
బ్రథిత వాక్పాధిసేవించి ప్రస్తుతింతు.

అను పద్యములో విఘ్నేశ్వరుని వివిధ లక్షణములను వర్ణించి ప్రతిపద్యపాదము నందు అంత్యానుప్రాసము నుపయోగించెను. ఈ ప్రార్థనలో తనకోరిక యేమియు ప్రకటించక, నిష్కామకర్మగా మాత్రమే స్తోత్రము చేసెను. శ్రద్ధానవిషయములైన భద్రదేభ వదనశ్చయు, ఏకదంతత్వము, మాషిక వాహనత్వము, మోదకోజ్వల బాహుత్వము మొదలైనవి ఈ పద్యమున

ఉపయోగించి విఘ్నేశ్వరుని రూపము పూర్తిగా మన కళ్ళయొడుట నున్నట్లే తోపించును.

మరియొక కవి -

'చెరియొక ప్రక్కనుండి తన
చెక్కిలి ముద్దిడగోరి గోరియున్
పరమశివుండు రాగ తల
దాల్చుచు వెన్నకు వారికిన్ పర
స్పర ముఖచుంబనోడిత ప్ర
శస్త రసానుభవంబు గూర్చున్
మరిసెడు విఘ్న సాధునకు
మొక్కడ నిత్యము కార్యసిద్ధిక'

అను పద్యమున విఘ్న సాధు డను పదము సాభిప్రాయముగా వాడి భావనాశక్తిని ప్రకటించినాడు. తన చెక్కిలి నుద్దిడుటకు చెరియొక ప్రక్కనుండి ఒకేసారి వచ్చిన తల్లిదండ్రులకు శైశవ లీలగా విఘ్నము కల్పింపనెంచి, తన తలను వెనుకకు వాల్చి ఆ పార్వతీ పరమేశ్వరులను అన్యోన్య చుంబన క్రియచే ఆనందింపజేసిన విఘ్న సాధుని కవి ప్రార్థించెను.

ఇందు విఘ్నేశ్వరుడు కల్పించిన విఘ్నము తల్లితండ్రులొక విధముగ ఆనందమునే చేకూర్చగల్గినట్లు వర్ణింపబడినది. అట్లే, విఘ్నేశ్వరుని అనుగ్రహము వలన విఘ్నములను కూడ అను కూలముగ మార్చుకొనగలుగు శక్తిని ప్రసాదించవలె నని కవి ప్రార్థించుచున్నాడు.

ఈ విధముగా సంస్కృత వాఙ్మయమున, ఆంధ్రసారస్వతమున విఘ్నేశ్వరుని స్తోత్రము చేయుటలో కవులు రసాలంకార ధ్వనులతో పాటు శ్రవస్తమైన భావనాశక్తిని ప్రదర్శించి, హృదయంగ నుములైన పద్యములను, స్లోకములను రచించి సారస్వత సేవ చేసిరి.

ఆ సు రా జేంద్ర 'గుండె చప్పుళ్ళు'

(1) టి. (1) రంగస్వామి

ఆధునిక కవిత్వాప్రక్రియలో వచన కవిత్వ యందు కొత్తరూపమును తొడుగు కొనివచ్చినది మినీకవిత్వ. ఈ మినీకవిత్వ ముఖ్యముగా సందేశం, హాస్యము, విరుపు అతో చోటుచేసుకొని వస్తున్నది. ఈమినీ కవిత్వంలో చక్కని భావప్రేరణ, రసోత్పత్తి, స్పష్టత, అవగాహన ఉండి; పాఠకులను రంజింపజేస్తున్నది. ఈ 'గుండె చప్పుళ్ళు' మినీకవిత్వసంకలనం.

ఈకవిత్వ ప్రక్రియలో కొన్ని సిద్ధాంతాలను తోడుచేసుకొని వస్తున్నాయి వర్గపోరాటం, రాజకీయాలూను. సమకాలీన సమస్యలను ముఖ్యముగా ఇవి ప్రతిబింబిస్తున్నాయి. వాటన్నిటివి సమ్యగ్విచిత్రం చేసుకొని వచ్చిన ఆధునిక మినీకవిత్వ సంకలనం యిది.

ఉక్తి వైశిష్ట్యం, వ్యప్తత, పరిమాణం మొదలగు అక్షరాలదృష్ట్యా యిది అసలు పీసలైన మినీకవిత్వ సంకలన మని శ్రీ కందుకూరి గారు పీఠికతో వ్రాసినట్లుగా ఉన్నది. ఈమినీకవిత్వ సంకలనములో 184 కవిత్వలు 92 పేజీలలో ఉన్నాయి.

మినీకవిత్వంలో ముఖ్యమైనది భావము మీద కేంద్రీకరణ. దీనివలన భావము సూటిగా చెప్పబడుతుంది. ఈనూటిదనము వలన పాఠకునికి అర్థమవుతుంది. కోవడానికి చక్కని అవకాశ ముంటుంది.

ఈ 'గుండె చప్పుళ్ళు' కవిత్వసంకలన మునకు నా గుండెచప్పుళ్ళుకూడా వినండి అంటూ శ్రీ కందుకూరి గారు కేవలం ఇరవై రెండు (22) పేజీల పీఠిక రాసారు. ఈపీఠికలో ఆయన ఈ పుస్తకమును

గురించి చెప్పింది బహుతక్కువ. అసలు పాఠకుడికి ఏమికావాలో అది అనివ్యతేక పోవడం విచారకరం. ఈపీఠికలో ఆతను చెప్పింది ఏమీ లేదు. ఎలాగూ పీఠిక రాయమన్నారు. తప్పకుండా వేసుకుంటారు (ఎవరికొరకు) అని ఏకబిని తనకు తోచిన భావజాలాన్ని (చెత్తాచెవారం) అంతటిని ఇందులో ఇరికించి నారు. ఇక్కడ ఈయన చెప్పాల్సింది 'గుండె చప్పుళ్ళు'ను గురించి అయితే ఆయన చెప్పింది ఈకవిగతంలోనే వెలువరించిన 'వంటింటి సాహిత్యం' గురించి అనవసర ప్రస్తావనలను చేసి ఇరవై ఒకటవ (21) పేజీలో ఇలా అంటారు. 'ఈ మినీకవిత్వంలో కొందరు ప్రాథమికులు కావచ్చు, ఇదే నిజమైన కవిత్వ మనే దృఢవిశ్వాసం ఏర్పడిన ప్రాథులూ కావచ్చు. ఏమైనా ఇది యువకవులకు ప్రారంభ సాధ్యదశ అంటే నాకు ఆరకారం కూడా అభ్యంతరం లేదు. నా ఆశీర్వాదముతో వారికి ధారపోస్తాను' అని. ఇక్కడ ఈయన ఆశీర్వాదం తీసుకున్నవాడే చక్కని కవి అవుతాడన్నట్టా లేక ఆతనికే గుర్తింపు ఉండన్నట్టా అనే సందేహం కలుగక మోసదు.

ఇక ఈ గుండెచప్పుళ్ళులోని కొన్ని ధ్వని తరంగాలను కూడా చూద్దాం.

1) శీర్షిక : కోర్టు పుట-4

'నల్లకోట్లో'

కళ్ళు తేలేసిన న్యాయానికి సజీవమూది'

2) శీర్షిక : తాజ్ మహల్ పుట-14

'ప్రేమ

ఎక్కడపుట్టిందో కాని

ఇక్కడ సమాధైనా

ఇంకా బ్రతుకుతూనే ఉంది'

3) శీర్షిక : స్నేహితుడు పుట-19

'అచ్చమైన స్నేహితుడు

నిన్ను పొగడ్త

అగడ్తలలోక లాగడు

పొగడ్తల కింద

అగడ్తలను మాపుతాడు.'

4) శీర్షిక : పగటిరాగం పుట-34

'దీప మండగానే

ఇల్లు చిక్కదిద్దుకో మన్నారు

కదాని పెద్దలు

ఏమి-

ఇతరుల కొంకల్లో నీపాలార్చి

తనకొంకను చిక్కదిద్దేసుకుంటు

న్నాడు'

ఈయన రాసిన ప్రతిమినీకవిత్వ భావ చైతన్యమునకు ప్రతిబింబంగా ఉంది. ఈయన ముత్తము 184 కవిత్వలూ ఉదాహరించే విధముగా ఉన్నాయి అనడం కంటే ఆయన తన మినీకవిత్వని గురించి చెప్పిన ఈ 'మినీకవిత్వ' చూస్తే సరిపోతుంది. పుట-85

'నేను

కవిత్వ పరిమళానువు నే

అయితే నేం!

నాలోకతకోటిభావోద్రేకా లున్నాయి

మీక కులముందు నిలిచిన తుణు

దైనమేటులా ప్రేలి

మీగుండెల్లో ప్రతిధ్వనించగలను.'

మినీకవిత్వ ప్రక్రియ వ్యాసంగమును

చేపట్టినప్రతిఒక్కరూ చదువదగినకవిత్వ

(తరువాయి 18 పేజీలో)

ది వ్యవస్థ (కవితాసంకలనం)

- శ్రీ రత్నశ్రీ (యస్. రాజశేఖర్, బి. ఏ.)

ఆధునిక సాహితీవియత్తంలో అనేక ములు చుక్కలు తమ చక్కదనంతో వింతకాంతు లీనుతున్నాయి. అలాంటి చుక్కలలో చక్కదనంతో పాటు, స్వయంప్రకాశగుణం ఉన్న ఒక చుక్క చక్కదనాన్ని, కవిత చిక్కదనాన్ని మిముందుంచ బోతున్నాను. ఆ చుక్క పేరు 'రాధేయ'. ఆయన అభ్యుదయ కవితాతారాధ్యంలో తన 'మరో ప్రపంచంలోనూ' (కవితాసంపుటి) ను ధ్రువ తానగా నిల్పినాడు. తన అస్ఫుత ఆతీంద్రియ శక్తితో, ఆగతాన్ని ఆవలోకించి, శ్రామిక వర్గంపై జరుగుతున్న దోపిడిని ప్రతిఘటించి, అనేక వాస్తవాలను తన దృష్టిని సారించి, తననూతన సృష్టి 'దివ్యదృష్టి' ప్రదర్శించి, ప్రజల్ని ప్రగతి పథంవైపు నడిపించడానికి నడుంకట్టి, కలంపట్టిన ఆయనను గురించి ఎక్కువగా వివరించ నవసరం లేదు. ఆయన అభ్యుదయకవి. ఆయన సంఘంలో జరుగుతున్న ప్రతి - అన్యాయానికి, అక్రమానికి, అక్రందానికి, ఆవేదనకు, చిన్న సంఘటనకూ, చలించి, జ్వలించి, హృదయం స్పందించి నిప్పుల వర్షాన్ని కురిపించి, తన ప్రతిభతో ప్రతిమలు సృష్టిస్తున్నారు. ఆయన పొందిన స్పందన అందంగా భావలో దూరి, పొందికైన పదాలతో చేరి, వంచకుల కుతుకలపై కత్తుల సవారీ చేస్తుంది.

నేడు సమాజంలో ఉన్న అవినీతి, అంచగొండితనం, శ్రామిక వర్గంపై పెట్టుబడి దారీ వర్గంచేస్తున్న దౌర్జన్యాలు, నిరుద్యోగం, పేద స్త్రీలపై అత్యాచారాల వంటి అన్నివిషయాల్ని పరిశీలించి, వాటన్నిటి నుంచి ప్రజలకు విముక్తిని, ప్రకాం

తతని కల్గిస్తూ తనరచనలలో సూచనల్ని, చుంకల్ని, నూటిగా, నీటుగా, కత్తివాటంగా, ప్రవచిస్తున్నారు. తమ కవితలలో జాతీని, జాగృతం చేస్తున్నారు. ఈ ఉత్తమ కవితాసంకలనాన్ని ప్రచురించడానికి ఆర్థిక సహాయం అందించిన ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమి ప్రోత్సాహం అభినందనీయం. దీన్ని కడప జిల్లా సంస్కృత సమాఖ్య వారు ప్రచురించి మనముం దుంచారు. ముఖచిత్రాన్ని భావస్ఫోరకంగా, హృదయస్పందిండా, ముద్రించి తమ ప్రతిభను ప్రతిభను ప్రదర్శించారు డా. జి. వి. పూర్ణచంద్, డా. విజయకుమార్ గార్లు.

వృత్తిరీత్యా అధ్యాపకులు, ప్రవృత్తి రీత్యా అభ్యుదయ సాహిత్యోద్యమ రథ సాగింపులు, రాధేయగారు. వారి 'దివ్యదృష్టి' కవితాసంకలనాన్ని వాడిగలమాటలతో, వాడిపోని మాటల ఈటెలతో, తన సాటి రచయితలకు, కనువిప్పుగా పోటీగా, దీటుగా గించి కర్తవ్యాన్ని ప్రబోధిస్తూ, విప్లవాన్ని ప్రచారం చేస్తూ, తిరుగుబాటు తత్వాన్ని రంగరించి పట్టిస్తున్నారు. శ్రామిక వర్గానికి, కర్షక సోదరులకు పొంగివస్తున్న విప్లవానికి, విప్లవిస్తున్న మరో ప్రపంచానికి సమర్పణచేస్తున్నారు ఈ సంకలనాన్ని.

'దివ్యదృష్టి' సంకలనంలోని కొన్ని మచ్చుతునకల్ని, విచ్చుకొన్న సుమాల భావపరిమళాల్ని మీ ముందుంచుతున్నాను. ఆఘాటించండి. ఆస్వాదించండి. ఈ చచ్చు సమాజంపై విచ్చుకత్తుల్ని విసరడానికి ఆయన తంకండి, రండి అవధరించండి. 'దివ్యదృష్టి' అనేకీర్తి కల మనదేశ సంస్కృతిని, సంప్రదాయాన్ని

విస్మరించి, విడిచిపెట్టి, అతిజాగ్రత్తాకరంగా, నీచంగా, ఊద్రంగా, మరీ దరిద్రంగా జీవిస్తూ, దేశాన్ని పాలిస్తూ, ప్రజల్ని పీడిస్తూన్న అస్తవ్యస్త ప్రభుత్వ వ్యవస్థపై విరుచుకుపడుతున్నారు. దేశదౌర్భాగ్యానికి కన్నీరు కారుస్తూ, అక్రందిస్తూ, హృదయం నిండా జాలి, ఆవేదన, ఆలాపన, ఉద్వేగం ఉద్రేకం కట్టలుతెంచుకుగాగా, భావాల లావా ఉప్పొంగి పోగా, ఉవ్వెత్తుగా ఉండి ఉత్తుంగతరంగాలు కలాన్ని కదిలించి, పరవళ్ళు తొక్కించి, పగులు తీయించి. ఉరకలతో, ఉరుములతో తగులలతో, పిడుగులవడగళ్ళతో వడివడిగా, భావాలు అడుగిడగా, కడురమ్యంగా సుమలు తిరిగి ఆలోచనా స్రవంతి వేగంగా సాగిపోతోంది. ఆయన తన కవితలో మనకు ఏమి చూపిస్తున్నాడో చూడండి. నిరుద్యోగుల ఆకలి చావులు, అవినీతి భామల నగ్ననృత్యం, సామాన్యులను నోట్లకట్లతో కొనేసి పదవిని చేజిక్కించుకున్న ప్రజాప్రతినిధులను, 'సోవలిజం; యోవలిజం' అనే నివాదాలతో కాలంవ్యర్థంగా గడుపుతున్న సోమరి పోతుల నిరర్థక జీవితాన్ని, రోజుకో పార్టీ మార్చి తమ స్వార్థంకోసం ప్రజల్ని

(12 వ పేజీ తరువాయి)

సంకలనం యిది. ఈయన ముందు ముందు మరిన్ని మంచి సంకలనాలు మనకు అందిస్తారని ఆశిద్దాము.

ఈ కవితాసంకలనమునకు శ్రీమండుర్తి గారి ఆధ్వర్యంలో నిర్వహించబడుతున్న 'ఫ్రీవర్స్ ఫ్రంట్' వారు 1981 సం॥నికి ఉత్తమ కవితల సంకలనంగా అవార్డు ఇచ్చారు.

ఈ సంపుటి కావలసిన వారు, ఆకురాజేంద్ర, మాచిరాజు వీధి, అమలాపురం 588201 కు ఏడురూపాయలు పంపించి తెప్పించుకోవచ్చును.

అనర్థాలకు, గురిచేస్తున్న దౌర్భాగ్యరాజ కీయ (వి) నాయకుల్ని ఎంత దారుణాలు జరుగుతున్నా, అఘాయిత్యాలు పెరుగుతున్నా ఇదేమిటని ప్రశ్నించని, నిస్సహాయుల్ని, తిరుగుబాటుతనం, విప్లవగుణం లేని ప్రజలను విప్లవ ప్రభంజనాన్ని వీచి, ఒక్క ఊపుతో లేపి నిద్దురమత్తు విడిచిస్తాడు. ఆయన తప్పక విప్లవంరావా అని ఆకాంక్షిస్తూ వస్తుందని నిరీక్షిస్తూ న్నాడు.

‘రేపటి ప్రపంచం’ శీర్షికలో ఇలా అంటాడు.

‘మతభేదాలకీ, మతభేదాలకీ
అంకితమైన నాదేశంలో
ఉన్నవారు - లేనివారు అంటూ
రెండే రెండు తెగలు
వీరుఎప్పుడూ, ఎక్కడా
కలుసుకోలేని సమాంతరలేఖలుగా
నిర్ణయించిన ఈ వ్యవస్థ
నే నెప్పుడూ బద్ధశత్రువునే!’

ఇంకా, క్రామికులు దినమంతా నెత్తుటి తోటి, బ్రతుకంతా స్వేదంతోటి, బ్రతిక లేక బ్రతుకుతూ, విశ్వాసంలో మక్కనుమించిన వాళ్ళే, నావాళ్ళు అని వ్యంగ్యంగా మండలిస్తూ, బానిసతనపు పంజరాలు బ్రద్దలు కొట్టి బయట పడమని, స్వేచ్ఛా జీవితం సాగించమని, ఈ దుర్వ్యవస్థకు కార మైన అధినేతల అహంకారానికి అంతం ఎప్పుడు? అని నిలదీసి ప్రశ్నిస్తాడు. నియంతృత్వం నశించాలని సమానత్వం కావాలని, వ్యవస్థ సమాంతరంగా మారాలని కోరుతూ ఆ తక్షణసాధనకు, ఆ విపరీతకోసం తిరుగుబాటుచేస్తున్న ఆ నే

తనో ముందుకు నడుస్తున్న ఈ జాతి పౌరుడు ఆయన.

‘ఉక్కుపిడికిలి’ అనే కవితలో ఒక అనాథ స్త్రీ; ధనమున్న, బలమున్న కామండు, రాబందుల కామానికి బలియై, సంఘం నుండి వెలివేయబడి ఊరు చివర పూరిగుడి సెలో పురిటి నొప్పులుపడి ఒక శిశువును ప్రసవిస్తే, వాడిని సమాజం చూసిన తీరు, వాడు సమాజంపై విరుచుకు పడిన నోరు, మన కళ్ళ ముందు సాక్షాత్కరింప జేస్తారు.

ఆ, అనాథశిశువే రేపటి నవతరం నాయకుడు అని ముగిస్తారు. ‘ఉరిత్రాడు, చేను నికాల, వనిత ఉరిఫ్ పతిత’ మొదలైన కవితలు ఒకదాన్ని మించి మనోకటిపోటి పడ్డాయి. ‘చైతన్య బావుటా’ అనేకవి తలో తన సమతాలక్ష్యానికి సమిధలుకండని, మానవతాపోరాటానికి సన్నధులుకండని పిలుపు నిచ్చి జీవితమంటే ఏమిటో ఇలా నిర్వచిస్తారు.

‘జీవిత మంటే తాత్వికచింతనకాదు
తరతరాల ప్రాథమస్మృతులు కాదు
ఆకలి మూల్యం పోరాటం
ఆశల మెరుపుల ఆరాటం!’

‘తిరుగుబాటు’ అనే కవితలో
‘బలహీనతతో,

నీ సౌశీల్యం నాంగి లే
అది బలవంతునికి
‘పట్టా’గా మారుతుంది.

నీతికి ప్రతీకవై
నిలబడి ఎదిరిస్తే
బలదర్ప...ధనగర్వం

రెక్కలు విరిగి
నేల కొరుగుతుంది’

‘రక్తం చల్లబడింది’ శీర్షికలో
నీ బోసి నోటితో నీకినే
గడ్డ కట్టిన నెత్తురు
చేపి, పాలధార
మరిపిస్తుందని
భ్రమించే వెరిబాబూ!
ఆ రక్తం చల్లబడిందయ్యా!’

ఇలాగే అనేక కవితలు ఉడుకురక్తాన్ని ఉరకిలు వేయించి, ఉత్తేజాన్ని కల్గిస్తున్నాయి. మానవతకు...నవోదయం’ శీర్షికలో ఒక చోట

‘ఉన్నాదులారా ఉరిపోసుకు
చావండి, మీరంతా
ఉద్యమ జీవులారా నాతో
కలిగండి. మీరంతా’

అంటాడు. ‘గుండెలుకావాలి’ శీర్షికలో ధైర్యంగా సమాజాన్ని ఎదుర్కోడానికి, మండేగుండెలు. మండించే గుండెలు కావా అంటారు.

అవునా? అనే కవితలో

శ్రీకృష్టి
పేదోళ్ళన
వెల్తురు
పెద్దోళ్ళకు
జీతం
పాలేరుకు
జీవితం కామందుకా?

ఇలాంటి రసవత్తరమైన 84 కవితల సంకలనం ఇది. ఓనిఖరీదు రిరూపాయలు. దీన్ని ప్రతివారు చదివి చైతన్యవంతులు కండని నా సలహా. ఇలాంటి ఉత్తమ కవితా సంకలనాలు మరిన్ని శ్రీ రాధేయ కలం నుంచి వెలువడాలని ఆకాంక్షిస్తూ, ఈ సమీక్ష ముగిస్తున్నాను.

జానపద సాహిత్యము - శ్రీకృష్ణ జననము.

- శ్రీ బోగా ఈశ్వర్ కవూర్.

'కస్తూరి రంగ రంగా నాయన్న
కావేటి రంగ రంగా
శ్రీరంగ రంగ రంగా నినుబాసి
నేనెట్లు మరచుందురా'

అన్న జానపదులపాట తెలుగుదేశం లో విననివా గుండరు. ముఖ్యంగా సంక్రాంతి పండుగ రోజుల్లో నెత్తిమీద రాగి చెంబు, చేతిలో విసనకట్ట, మెడలో తులసిపూసలు, ముఖానికి చెంబుకి కూడా నామాలతో 'కస్తూరి రంగ రంగా ...' అంటూ పాటలుపాడే సాతాని జియ్యరు ప్రతి తెలుగు గుమ్మంలోను కనబడేవాడు. ఇప్పుడు పట్నాల్లో తగ్గిపోయారు. జాన పదులు క్రమంగా నాగరు తవడంతో ఈపాటలు కూడా విపదవం తగ్గు మాఖం పట్టింది. బిచ్చగాళ్ళనోట కొన్ని పాటలు వినబడుతున్నా ఎక్కువపాటలు 'సినిమా' ధోరణిలో ఉన్నాయి. ప్రకృతం 'నూటయేబది' చెరిజాలు గల 'కృష్ణ జననం' పాటలోని జానపద సాహిత్య ధోరణిని స్థూలంగా పరిశీలిద్దాం.

జానపద సాహిత్యంలో ప్రధానమైనది పాడుకునే తీరు. పాటకొసం పదాలను తగినవిధంగా కూర్చడం జరుగుతుంది. వస్తువు ఏ పారాజిక గాథ యి నా కావచ్చు. కాని అది వారి వారి విశ్వాసా తకు, ప్రచారంలో ఉన్న కథలకు అను గుణంగా మారిపోతుంది. ప్రకృత కేయం లో కొన్ని మార్పులు చూడండి.

కృష్ణుని తొలినుండి విష్ణువుగానే కర్ణం చింది భాగవతం. అందున భక్తకవి పోతన చేతిలో కృష్ణవర్ణనమే. ఇక జాన పదులు ఒక మెట్టు పైకి పోతారు. అది భక్తిస్వభావం. అయితే కల్పనలు ప్రతి కవిలోను కనబడతాయి. కాని నిజం

చెప్పాలంటే హృదయాన్ని తాకే కల్ప నలు కావ్యాల్లోకన్నా జాన ప దు ల్లోనే అధికం. భాగవతంలో కృష్ణ జననం అయిన వెంటనే కృష్ణునితో విష్ణులక్షణాలన్ని కనబడతాయి ప్రకృతి పరవశిస్తుంది. దేవకీ వసుదేవులు విష్ణుని స్తుతిస్తారు. పురిటిగది నుండి శిశువు గొల్ల పల్లె చేరడం జరుగుతుంది. నారదాది మహర్షులనతన, బ్రహ్మాది దేవతల వలన ఇతిఃపూర్వమే మారి కృష్ణావతారుడు కాబోవుట దేవకీ వసుదేవులు తెలుసు కుంటారు. కాని, ఆ తరుంగ మంతాధిక్తు నికి పరమేశ్వరునికి మన్యమన్న అంత రాన్ని నిలుపుకుంటానే, నడుస్తుంది. కాని జానపదుల కామారం నచ్చదు. అసలు 'మధురభక్తి' కాస్తవమయిన భాగవతస్వామి అనేకభాషల్లో మిశ్రు దుగా, బంధువుగా, భర్తగా, పుత్రుడుగా సేవకుడుగా రూపాలు ధరిస్తాడు. ఇక జానపదుల వద్ద దూరంగా ఎలా ఉండ గలమో అందునా జన్మనిచ్చిన (అవతారమే కానికొండే) తల్లి ఒడిలో ఉండగా మాతాపుత్రుల మధ్య 'మహర్షి - పర బ్రహ్మల' మధ్యగల దూరం ఎలా ఉంటుంది? అందుకే కృష్ణుడు పుట్టగానే తల్లికొడుకుల సంభాషణ జానపదులు నడి పిన తీరు చూడండి.

నన్నెల ఎత్తుకొనవే నాతల్లి
దేవకీ వందనంబు

ఒడలెల్ల హేనంబుతో ఈరీతి
నున్నావు కన్నతండ్రి

నిన్నెటుల నెత్తుకొందు

నీవిక్కనిముషంబుతాళరన్నా

గంగనూ ప్రార్థించెనూ, జలవిధులు

గంగాలో నుప్పొంగనూ

గంగానది నప్పుదూ దేవకీ

జలకంబు లాడగానూ

ఇక నైన నెత్తు కొనవే నాతల్లి

దేవకీ వందనంబు

కాని బాలుడ్ని వలెనూ నన్నిట్లు

యొడబాసి యుండదగినా

నీపుణ్యచాయె కొడుకా యింకొక్క

నిముషంబు తాళు మనుచూ

కామధేనువు నప్పుదూ ప్రేమతో

మదియందు తలవగానూ

పాలవర్ష ము గురిసే అప్పుడా

బాలపై చల్లగానూ

తడివస్త్రములను విడిచి దేవకీ

పాడివస్త్రములు గట్టెను.

పొత్తుల మీద నపుడు

చక్కగా పవళించెనూ

తనరెండు వాస్తవాలతో దేవకీ

బాలుడ్ని యెత్తుకొనెను.

పోతన భాగవతంలో గంగాస్నానం, కామధేనువు కృప కనబడవు. కాని కృష్ణుడు పుట్టగానే విష్ణులక్షణాలన్నీ కనబడతాయి. పోతన వర్ణన చూడండి.

జలధరదేవు నాజాను చతుర్బాహు

సరసీరుహాక్షు వికాలవక్షుఁ

జారుగదా శంఖ చక్ర పద్మ విలాసుఁ

గంతకాస్తు భమణికాంతి భాను

కమనీయ కటినుత్ర కంకణకేయూదు.

శ్రీవత్సలాంభనాంచిరవిహరు

నురుపండల ప్రభాయిత కుంతలలలాటు;

వైదుర్య మణిగణ వరకీరీటు

బాలుఁబూర్ణేందు రుచిబాలు భక్తలోక

పాలు సుగుణాల వాలుఁ గృపావికాలు

జూచి తిలకించి పులకించి చోద్యమంది,

యొచ్చి చెలరేగి వసుదేవు డుత్సిహించె.

కృష్ణుడు పుట్టినప్పటి ప్రకృతి పోతన వర్ణనలో ఇట్లున్నది.

స్వచ్ఛంబులై పొంగ జలరాసు లేడును

గల ఘోషణమాల మేఘంబు లుటిమె

గ్రహచారకల తోడ గగనంబు రాజ్యలై
దిక్కులు మిక్కిలి తెలివి దాల్చె
గమ్మని చల్లని గాలి మెల్లన వీచె
హోమానలంబు సెన్నొంది వెలిగ
గొలతులు కమలాళి కలములై నీరినొప్పె
బ్రవిమల తోయలై పాటెనదులు
వరపుర గ్రామ ఘోషయై వసుధయొప్పె
విహగరవ పుష్పఫలముల వెలసె వనము
లలరు సోనలు గురిసి రయ్యమర వరులు
దేవదేవుని దేవకీదేవి గనగ.

దేవతల పుట్టువులను గూర్చి పామరు
లకు తెలియదు. వారికి సాధారణ బాలెం
తరాండ్రు పరిచయం. ఇంత శ్రీమహా
విష్ణువును కన్న తల్లి, పరమేశ్వరుడైన
కృష్ణుడు ఇరువురు రొంపిలో, మైలనో,
ఉండడం వారి కిష్టంలేదు. అందుకే ఆ
గంగానదీ జలాలను పురిటిగదిలోకి
తెప్పించి దేవకిని స్నానం చేయిస్తారు.
పాలకడలిపై పవళించు స్వామికి కామ
ధేను క్షీరాల్లో స్నానంచేయిస్తారు. వారి
దృష్టిలో ఇద్దరును దేవకీకృష్ణు లిరువురూ
శుభ్రంగా, స్వస్థత చిక్కిన వారుగా
కనబడ్డారు. మైని పోతన వర్ణించిన వర్ణన
లలోని మహత్తు ఇక్కడ కనబడుతుంది.
అంతేకాక సహజంగా ఉన్నట్లుకూడ
అనిపిస్తుంది.

పండితకవుల దృష్టిలో శ్రీకృష్ణుడు
శ్రీమన్నారాయణు డన్నమాట పైన వివ
రించానే. వారు కృష్ణునిలోని విష్ణు లక్ష
ణాలను వివరంగా వర్ణించారు. ఆవర్ణనలో
మనకు పసివాడు కనబడడు. పరమేశ్వరుడే
కనబడతాడు. కాని మహత్తును శిశువు
నోటితో చెప్పిస్తున్న క్రింది జానపద
వాక్యా లెంత రమణీయాలో చూడండి.

వీనిలో మహత్తు పసితనమూ రెండూ ఉట్టి
పడుతున్నాయి.

అల్లదిగొ బూచివాడు నాతండ్రి
వస్తాడు పవళించరా
బూచినను మర్దించదు నలినాక్షి
బుద్ధిమంతుడను నేను
బూచేమి చేయునమ్మ నాతల్లి
బూచి నన్నెరుగునమ్మ
నీ పుణ్యమాయె కొడుకా నీ వొక్క
నిమిషంబు తాళరన్న

అల్లదిగొ జోగివాడు నాతండ్రి
వస్తాడు పవళించరా
జోగి మంచులు యేవేళ
నాచంక నుండగాను
జోగేమి చేయునమ్మ నాతల్లి
జోగి నన్నెరుగునమ్మ
నాకు భయమాయె కొడుకా
నీవొక్క నిమిషంబు తాళరన్న
అల్లదిగొ పాము వచ్చె నాతండ్రి
గోపాల పవళించరా
పాములకు రాజాయి నా శేషుడూ
పాన్నుగా నుండగాను
పామేమి చేయునమ్మ నలినాక్షి
భయము నీ కేల నమ్మ.

పై మాటల్లో పుత్రవాత్సల్యం, తల్లి
కైన ఓదార్పు, మహత్తు, ఆస్తి ఇమిడి
ఉన్నాయి.

శిశుకృష్ణుని సాందర్యమును దేవకి వర్ణిం
చిన విధము కడుమనోజ్ఞము.

అడ్డాలపై వేసుక ఆబాలు
చక్కదనమును చూచెను
వసుదేవపుత్రుడమ్మ యీబాల
వైకుంఠవాసుడమ్మ

నవనీత చోరుడమ్మ
నండగోపాలుడమ్మ
నీతాళశత్రుడమ్మ యీబిడ్డ
శ్రీరామచంద్రుడమ్మ
శిరసు నా చింతమణి నాతండ్రి
నాలుకన నక్షత్రమూ
వరుసగా భుజములందూ శిశువునకు
శంఖ చక్రములు గలవు
వీపున వింజామర నాతండ్రి
బొడ్డునను పారిజాతం
అరికాళ్ళ తామరములును
నాతండ్రి కమరియున్నవి బాగుగా
నీరూపు నీచక్కనా అబ్రహ్మ
యొన్నాళ్లువా సే తండ్రి,

బాలకృష్ణుని శేషల్లికు చేర్చడమైన
పిదప గోపమ్మ పుత్రికను దేవకీదేవి హస్త
ముల నుంచుట జరిగినది. ఇంతలో
కంసుడు వచ్చి యా శిశువును చంపుట
కిష్టునును. ఆ సందర్భమున పోతన పద్య
మిట్లున్నది.

అన్న శిమింపు మన్న తగ దల్లుడు
గా డిది మేనగోడ తా
మన్నన సేయుమన్న విను మానినిఁ
జంపుట రాచపాడిగా
దన్న సుకీర్తి వై మనఁగదన్న
మహాత్ములు వోవు త్రోవఁ బో
వన్న భవత్సహోదరిఁ గదన్న
నినున్ శరణంబు వేఁడెదన్.

ఇందు మానినిని చంపరాదు, సుకీర్తిని
పొందుము, మహాత్ములు పోవుత్రోవను
పొమ్ము. ఇత్యాది నీత్యుపదేశములకు
ప్రామాఖ్యము వచ్చినది. కన్నబిడ్డ చని
పోవుచున్నదని తెలిసిన తల్లికి సాధారణ
స్త్రీ యైనచో పుత్రికా వాత్సల్యము
తిత్సింబంధమైన మాటలు తప్ప తదితర
ములకు తావులేదు. క్రింది జానపదము
దేవకి వక్కులను పరిశీలింపుడు,

తెమ్మని నుతు నడిగను, దేవకి
అన్నదీ అన్నతోను
ఉపవాసములను చేసి శేనోచి
పుత్రికను కంటిరన్నా
పుత్రిదానము చేయరా నాయన్న
పుణ్యవంతుడవు నీవు.
దేవాది దేవులైన

బ్రహ్మ యింద్రాదులను పూజ చేసి
పూజఫలము చేతను వారికృప
పుత్రికను కంటిరన్న
నీపుణ్యమాయే నాకు పుత్రికను
నీవు దయ చేయరన్నా
నిర్దయాత్ముడ వగుచునూ నీ విట్లు
చేయుటా తగదు రన్నా
ప్రేమతో చెల్లెలవుడు అన్నయ్య
చేయిబట్టి బ్రతిమాలెను
గంగానది జలములందు పుత్రి
దానము చేయు మనెను.

ఇందు నోములు, నోచి సంతతి వడ
యుట పామరులకు తెలిసిన విషయము.
పతినికాని - పుత్రులనుకాని బలవంతుడు
చంపబోవునపుడు అబలయైనస్త్రీ కతి
భిక్ష పుత్రభిక్ష పెట్టమని వేడుట కథ
లలో జానపదులు విని యున్నారు. సంద
ర్భముచే కూడ నాపుత్రికను చంపకు
నాకు పుత్రికా దానము చేయుమని
యేడ్చుట సహజము కాని, అన్నగారు
కీర్తిప్రతిష్ఠలు నిల్పుకొనుటకైన నీత్యుప
దేశము చేయుట సహజము గాదు. ఇట్ల
నుట మహాకవిపోతనను కాదనుట కాదు
పోతన దేవకీదేవి ఉగ్రసేన మహారాజ
పుత్రిక. చిత్తసైర్యము గలట్టిది. కాని
జానపదుల దేవకి వారి పల్లెలలో నున్న
సామాన్య మాతృమూర్తి. ఆద్యంతము
హృదయ ఆర్ద్రత కే ప్రామాఖ్య మిచ్చు
జానపదుల మనస్తత్వము మనల నాకట్లు
కొన గలదు.

న న్న యా !

శ్రీ పి. ఏ. వి. వల్లభాచార్యులు

* సంతతి హోమ ధూమ పటు

సంతతి, యాదిముగీంద్రరాజగా
ధాంతరనిత్య సత్యము, సు
ధాభికిరంఁగిలీల, వే
దాంతవిధావివేదిత ను
ధర్మమహోదయ కాంతిరేఖ, యీ
కాంతిక ఘటికారవము
చక్కగ జూపితి వీవు నన్నయా!

* తేనెల నొల్కు మాతెనుగు

తియ్యదనమ్మును దేవకోటిచే
నానగ జేసి వారకయ
నాంధ్రుల జేసితి వారలెల్ల స
మ్యానము నందునట్లు నతి
మానుష తేజాలు వారు తెన్నుమా
గాణమునందు జీవముల
గాంచిరి నీదయజేసి నన్నయా!

* భూసురవేద పాతరవ

పూరిత దిగ్గజకర్ణమైన వై
య్యానీక సంస్కృతిన్ సఫలి
తాంతర ధర్మము తెన్నునాట మా
కోసము రాజరాజు నిను
కోరెను - భారత దేవవాణీయే
వేసము మార్చి వచ్చె కడు

వేడుక నందుచు తెన్నుబిడ్డయే !

* నీచనుదారి కాదె యటు

నీ తరువాత కవిశ్వరుల్ మదిన్
తోచిన యంశ మందుకొని
శ్రోవలు తీసిరి- శ్రాత్త శ్రాత్తరై
వాచవు బారు కావ్యముల
వారలు కాశ్వకులై రటన్న నీ
చేచలు పొను-నీయెడద
'చిక్కని' వెన్నెముక నన్నయా !

* ఒక్క వసంత వర్షనమె

యూముల లూపినదోయి మమ్మా - వే
రొక్కరు దెవ్వడోయి సరి?
యూరక శబ్దము లల్లువాడు నీ
కక్కడి సాటి? ఆదికవి
వీవ! తెలుంగులగుం డెలన్ని నీ
వెక్కడి పాదపీఠములై!
యెంత తప స్సయ నీది నన్నయా!

* మల్లెలు కుప్పవోసినటు,

మాధుకరవ్రజ గీతరాగసం
పల్లలితాచ్చమాధురులు
పైకొనినట్లు, మధాబ్ధి వీచికల్
మెల్లనసాగినట్లుగ, న
మేయ ఫలాన్విత ధర్మతేజమే
చల్లగ వెల్లి రూపయిన
సాదరదృక్కులు సాచినట్లు మా
యల్లమునందుతోచగ మ
హాత్సవ మయ్యెడు నన్నయా! సదా
చల్లగ చూడుమా యినుడు,
చంద్రుడు, తారలు వెల్లు నంతకున్.

ఈపక్షంలా

:- అఖిలపక్ష ఎన్నికలసభ :-

19-12-82 తేదీ ఆదివారం సాయం కాలం 5-00 లకు రాజమండ్రి అల్యూమినియం మర్చంట్స్ అసోసియేషన్ హాలులో అఖిలపక్ష ఎన్నికల సమావేశం జరిగినది. సభకి శ్రీబులుగూ సీతారామశాస్త్రి గారు అధ్యక్షత వహించిరి. రాజమండ్రి నియోజకవర్గం నుండి కాసున సభకి జరగే ఎన్నికలలో పోటీ చేస్తున్న ప్రధానరాజకీయ పక్షాల అధ్యక్షులు నలుగురు ఇండి పెండెంటు అధ్యక్షులు నలుగురు సభలో పాల్గొనిరి.

మొదట అధ్యక్షులు మాట్లాడుతూ అధ్యక్షులు తమ ఎన్నికల ప్రణాళికలను వివరించవలసినదనీ ఇతర పార్టీలనీ, అధ్యక్షుల విధానాలనీ విమర్శించటంపై నిగ్రహం పాటించవలయుననీ ఇతరుల మనస్సు కొప్పించే వ్యక్తి విమర్శకు దిగవలదనీ విజ్ఞప్తి చేసిరి. ఎన్నికలు ప్రజాస్వామ్యానికి ముఖ్యతమము అనీ పరిసర దేశా లెన్నిటిలోనో ఎన్నిక లేలేని నిరంకుశత్వం సాగుతుండగా భారతదేశం ఎన్నికలు జరపుకొని కాంతియుతంగా ప్రభుత్వాన్ని మార్చుకొగలుచుండడం మెచ్చదగిన విషయమనీ అన్నారు. వోట్లమరిగి పోతుంటే జాగ్రత్త పడడం అందలు అధ్యక్షుల బాధ్యత, అవసరమూ అన్నారు.

1. కాంగ్రెసు ఐ అధ్యక్షి

శ్రీ చల్లా అప్పారావుగారు -

‘నేను అధ్యక్షిగా పోటీ చేస్తున్న కాంగ్రెసుకి 100 సంవత్సరముల చరిత్ర ఉన్నది. గాంధీమహాత్ముని నాయకత్వం

తో వర్ధిల్లింది. స్వరాజ్యం వచ్చిన తర్వాత కాంగ్రెసు ప్రభుత్వం ప్రజలమేలుకై అనేక ప్రణాళికలు అమలుజరపింది. పరిశ్రమలను, వానికవసరమైన విద్యుచ్ఛక్తిని పెంపొందించింది. ఆహార స్వయంసమృద్ధి సాధించడమే కాకుండా విదేశాలకి ఎగుమతి చేసే స్థితికి వచ్చింది. 1945 నుండి కాంగ్రెసు కార్యకర్తలు గాఉండి యథా శక్తిగా కాంగ్రెసు సేవ ప్రజాసేవ చేస్తున్నాను. అనేకలైన పేదల ఉపాధికల్పనకి బ్యాంకి ఋణాలు ఇప్పించి సహాయపడినాను. త్వరలో పాలపాడి ఫ్యాక్టరీ స్థాపితమై నిరుద్యోగ సమస్య తగ్గుటకు యత్నించెదను. నిరుపేదలకు ఇండ్లస్థలాలు ఇప్పించుటకు సహాయపడెదను’ అని చెప్పి వోట్లను సహకారం అభ్యర్థించారు.

2. తెలుగుదేశం పార్టీ అధ్యక్షి

శ్రీ గోరంట్ల బుచ్చయ్య వాడరిగారు

మహాత్మాగం చేసిన మహాపురుషులు నడపిన జాతీయకాంగ్రెసు కాంగ్రెసు ఐగా పరిణమించిన విధమాను విమర్శించారు. ‘స్వరాజ్యం వచ్చిన తర్వాత రాజకీయ పక్షముగా కాంగ్రెసును రద్దుచేయు’ మని మహాత్ముడు సలహా యివ్వగా స్వార్థపరులైన నాయకులు ఆ సలహాను నిర్లక్ష్యం చేసిరి. కొట్ల కొలది ఆర్జనను వదలుకొని శ్రీ ఎన్. టి. ఆర్. నూతన పార్టీని స్థాపించి ఆంధ్రరాష్ట్ర క్షేమం కోసం కృషి చేస్తున్నారు. నిష్కళంకమైన పరిపాలన తెలుగుదేశం లక్ష్యం.

ఒక కాసున సభ కాలపరిమితి 5 ఏండ్లలోను నలుగురు ముఖ్యమంత్రులు మారవలసిరావడం, M. P లను, కాసున సభ్యులు కాని వారిని, మంత్రులుగాను ముఖ్యమంత్రులుగాను దిగుమతి చేసికోవలసి రావడం జాతికి అవమానకరం. ప్రాంతీయ పార్టీనల్లానే తమిళనాడు అభి

వృద్ధి సాధించినది. తమిళనాడులో విజయం పొందిన బడిపిల్లల మధ్యాహ్నం భోజన పథకం మాపార్టీ ప్రణాళికలో చేర్చగా అసంభవం అని యీసడించిన కాంగ్రెసు ప్రభుత్వం, ఎన్నికలముందు ఆపథకాన్ని ఆదరాబాదరాగా ప్రారంభించి అప్రతిష్ట పాలైంది. కిలో బియ్యం 2 రూపాయలకు సప్లయి చేస్తూ నని ఎన్నికలముందు ప్రకటించి సరిగా నిర్వహించలేక పోతున్నది. ప్రజల్ని వాదానాలతో మోసం చేస్తోంది ఉక్కు ఫ్యాక్టరీని ముక్కముక్కలు చేసింది. విశాఖ ఫ్యాక్టరీకి ఇప్పటికి స్వయాపం కర్పడలేదు. టైల్స్ ఫ్యాక్టరీ, పాలపాడి ఫ్యాక్టరీ వంటివాటికి శంకుస్థాపనలే కాని క్రియాకలాపం కనిపించదు. తెలుగుదేశం సస్థిత ప్రభుత్వాన్ని ఏర్పాటు చేస్తుంది. మహిళలకి ఆస్తిహక్కు సాధించడం కోసం కేంద్రంతో గట్టిగా పోరాడి కృషి చేస్తుంది. స్త్రీల హక్కులు ఆర్థికహక్కులు నివారిస్తుంది. మహిళావిశ్వ విద్యాలయానికి కృషి చేస్తుంది. దళారీ పద్ధతులను తొలగించి, రైతులకు కిట్టు బాటుధర, వినియోగ దారులకు చౌకధరలకు బియ్యం సప్లయ చేస్తుంది. క్రమశిక్షణ పెంపొందించి కాంగ్రెసు పాలనలో కోల్పోయిన ఆంధ్రుల గౌరవాన్ని పునరుద్ధరిస్తుంది. పట్టణానికి అండర్ గ్రాండ్ డ్రైనేజీ పథకం ప్యాపై ఉండగా అమలు జరపలేక పోవడం అన్యాయం. ప్రకాశం పంతులువంటి మహనీయులు నేవించిన ఈ రాజమండ్రి నగరానికి సర్వవిధమాలా సేవ చేస్తాను’ అని ప్రసంగించి వోట్లను అభ్యర్థించారు.

3. కాంగ్రెసు (ఐ) అధ్యక్షి

నందిక చంద్ర మైకేలుగారు -

నేను దళిత వర్గ సభ్యుడను. పేదల బాధలు చూడడమే కాక స్వయంగా దళి

చూచిన వాడను. దళితజాతుల సమాధులను సాక్షాత్కరించు. అని పలికి వోట్లక విజ్ఞప్తి చేసిరి.

4. శ్రీ పోతుల కాయన్న పంతులుగారు (ఇండిపెండెంటు) -

‘మేధావంతులు ప్రస్తుత రాజకీయ అస్థిత్వ పరిస్థితిని బాగా సమీక్షించి నిర్ణయానికి రావాలి. నేను దివిసీమలో లోగడ జరిగిన ఉపఎన్నికల ప్రశ్నలను సమయంలో సహాయ కార్యక్రమాల్లో ఎక్కువ కృషి చేసితిని. నేను వూచీ యిచ్చి పేదలకి ఋణ సహాయం అందే ఏర్పాటు చేసితిని. తోడి మానవులకి సేవచేయాలి అనే ధ్యేయం తో పేదలకు ఇళ్ళుపట్టాలిప్పించడంలో కృషి చేసినాను. పేదవిద్యార్థుల సహాయానికి పాటుపడ్డాను. అన్నివిధాల బాధితులకీ సహాయం చేయడం నా ఆశయం. కుత్సిత ఘోషన పథకంలోని మోసాన్ని గ్రహించండి. కులమత భేదాలు పనికిరావటూ వాటిని ప్రోత్సహించే కాంగ్రెసు పరిపాలనకి స్వస్తి పలికండి’. అని వోట్లను ఆర్థించారు.

5. శ్రీ బుద్ధవరపు నూర్యనారాయణ మూర్తిగారు. (ఇండిపెండెంటు) -

ప్రతిపక్షాలలో ఏదీ సరియైన ప్రతిపక్షస్థాయిని అందుకోలేక పోయింది. సరియైన ప్రతిపక్షం ప్రస్తుత పరిస్థితులలో చాలా అవసరం. కమ్యూనిస్టులలో కొంతస్థాయి ఉన్నది. కాని ఆ పార్టీ కూడా బలమైన ప్రతిపక్షంగా నిలబడలేక పోయింది. ప్రజానీకంలో (పోషలి) కాన్ని ప్రచారం చెయ్యలేక

పోయింది. కమ్యూనిస్టులు అధికారంలోకి వస్తే ఇతరపార్టీ అన్నింటినీ రద్దుచేసి ఏకపక్ష నియంతృత్వం ఏర్పాటుచేస్తారు.

1934లో భారత సోషలిస్టుపార్టీ ఆవిర్భవించింది. జనతాపార్టీలో లీనమయిన తర్వాత పార్టీ బలహీన పడింది. భారత సేవాదళ్ స్థాపించితిని. ఇతరరాష్ట్రాల్లో కూడా సోషలిజం ప్రచారం చేస్తాను. కమ్యూనిస్టుపార్టీ మధ్యతరగతి ప్రజల క్షేమం కోసం ఏమీ కృషి చేయలేదు. దళితవర్గాల క్షేమానికీ, మధ్యతరగతి ప్రజల క్షేమానికీ నేను కృషి చేస్తాను. అని విశద పరిచి ఓట్లను కోరినారు.

6 శ్రీ రాజా సుబ్బారావుగారు (ఇండిపెండెంటు) -

‘కాంగ్రెసులోని మంచి ఆశయాల్ని నా లక్ష్యాలు ప్రస్తుతం కాంగ్రెసులో అవినీతి పేరుపోయింది. రాజమండ్రి పట్టణాభివృద్ధికై విశేషంగా పాటుపడతాను. గాష్ట్రప్రజల కనీస అవసరాలన్నిటినీ గుఠించి అసెంబ్లీలో ప్రస్తావించి, సాధించడానికి కృషిచేస్తాను. వాణిజ్యమండలి వర్గైరాలలో డైరెక్టరుగా నుండి సేవ చేయడానికి అలవాటు పడ్డాను’. అని చెప్పి వోట్లను ఆర్థ్యించారు.

7 శ్రీ జక్కంపూడి డాక్టరాలనాయుడుగారు (ఇండిపెండెంటు) -

‘మునిపిపలు ఎలెక్షనులలో కొంద అరిలించిన వక్ర విధానాన్ని, ముఖ్యంగా కమ్యూనిస్టు పార్టీ అవలంబించిన ద్వంద్వవిధానాన్ని బట్టబయలు చేయడం నా ధ్యేయం’ అన్నారు.

8 శ్రీ చిట్టూరి ప్రభాకర చౌదరిగారు (కమ్యూనిస్టు పార్టీ) -

‘ప్రజా స్వామ్యంలో ముఖ్యమైన పోరాటపు విధానం ఎన్నికలు. కమ్యూని

జం అంతర్జాతీయ సిద్ధాంతం. దానిపట్ల గౌరవం ఉంచినా భారత కమ్యూనిస్టు పార్టీజాతీయ విధానాన్నే అనుసరిస్తుంది. ఇతర దేశాల ఆదేశాల ప్రకారం నడచుకొంటుంది అన్నది అబద్ధం. అది శ్రీ పి. వి. చేస్తున్న చతుకబారు ప్రచారం. రష్యా ఇందిర నాయక విధానాన్ని బలపరుస్తుంది అనుకోవడం భ్రమ. ‘ఘర్షణ లేని కాంతి మన ధ్యేయం’ అన్న నెహ్రూ విధానాన్ని రష్యా ఆమోదించింది. విమానాశ్రయాలు కాకాఫానరాలు ఇతర దేశాలకి ఇయ్యడం కూడాదనే నెహ్రూ అలీన విధానంపై రష్యాకి గౌరవం ఉంది. యుద్ధంలో 2 కోట్ల పురుషసంపదను నష్టపోయినందున రష్యా యుద్ధానికి విముఖత చూపుతుంది. యుద్ధంచేసే శక్తిలేక కాదు.

రష్యాలోని ఎలెక్షను విధానం, ఫ్రాన్సులోని ఎలెక్షను విధానం మెచ్చదగినవి. 51% తక్కువ కాకుండా వోట్లు వచ్చి నెగిలేనే నిజమైన ప్రజాస్వామ్యం అవుతుంది. మైసూరిటి వోట్లై భారత దేశంలో పరిపాలిస్తున్నాయి.

చిన్న టెక్నికలు పొయింటు మీద అలవాదాడు మోకొర్టు ఇందిర ఎలెక్షనును రద్దుపరిచింది. శీఘ్రనిర్ణయంతో బంగ్లాదేశ్ విముక్తిని సాధించి, అశేషప్రభిమానాన్ని చూరగొన్న ఒకదేశ ప్రధానిని తొలగించే, నిర్ణయం మోపార్టీ ప్రముఖులకి కొంచెం బాధ కలిగించింది. కాని రాజ్యాంగ ధర్మం పేదవానికీ, ప్రధానికీ సమానం అన్న అంశం మాత్రం వార్షిక గాం అయింది.

తాను మర్యాద గాత పుషుని రాజ్యాంగాన్ని గౌరవించడానికిబయలు రాజ్యాంగ సవరణకీ, ఎమర్జెన్సీ విధింపునకూ తూట కొన్న ఇందిర విధానం బాగున్న కలిగి

దిండి. 1977లో ఆమెకు అమెరికన్ డెమోక్రసీ పరిరక్షించబడింది.

తరువాత త్వరలోనే ఆమె బలం పుంజుకోవడం ఆశ్చర్యం. మెజారిటీ బాగా ఉన్న ఆమె పార్టీ ఆపోజిషనును కొనవలసిన అవసరం ఏమిటి? ప్రతిపక్షాన్ని బలహీనపరిచి నాశనం చేసి నిరంకుశత్వం చెలాయించడమే ఆమె ధ్యేయం. అగ్నిర్థి ఎక్కడైనా ఎట్టివాడైనా ఇందిర వ్యక్తిత్వానికి వోటుచేయుమని అడగడం ప్రజాస్వామ్య విరుద్ధం.

వారసత్వ స్థాపనకు ఆమె చేసిన కృషి అన్యాయం. అది వైఫల్యం పొందింది. ఎన్. టి. ఆర్ పార్టీతో చేతులు కలిపిన మేనకాగాంధీ తత్వం వారసత్వ వివాదంలో భాగమే. నిజమైన వారసురాలిని నేనే కాని రాజీవ్ గాంధీకాడని ఆమె వాదం.

బలమైన ప్రతిపక్షం లేకపోవడమే అస్థిత్వాన్ని టికిమూలం. కమ్యూనిస్టు ఎం. ఎల్. ఏ. ఏకక్కరూ ఎన్నడూ అమ్ముడు పోలేదు. బిరుపార్టీల ఎలయన్సుకి మేము అంగీకరించడం బలమైన ప్రతిపక్షం ఉండాలి అనే కోరికతోనే.

నాపార్టీ టికెట్టుమీద గలిచి ఏర్పడిన ప్రభుత్వానికే కేంద్ర సహకారం, లేకపోతే లేదు అనడం దారుణం. ప్రజాస్వామ్యానికి అపచారం.

ఎన్. టి. ఆర్. కే ఓటు అనడం కూడా ఏకవ్యక్తి నిరంకుశత్వం అవుతుంది. ఇది అన్యాయం. ఇందిర అడుగుబాడ అతోనే ఎన్. టి. ఆర్. ఏకవ్యక్తి నిరంకుశత్వం వదులుతుందనడాని కిది నిదర్శనం. తనకీ బలమైన ప్రతిపక్షం ఉండకూడకన్నదే ఎన్. టి. ఆర్. ధ్యేయంకూడా. ఇందిరను పరోక్షంగా బలపరచడమే ఈ విధానం లక్ష్యంగా స్ఫురించక మానదు.

మధ్యతరగతి ప్రజలకి కమ్యూనిస్టు పార్టీ నేతచేయలే దన్నమాట సరికాదు. రాజమండ్రిలో నెట్ కాలేజీ కోసం, కాజ్యం ఓక్కి క్రీలకాలేజీ కోసం,

తెలుగు సంస్కృతి

- శ్రీ చేరెడ్డి మస్తాన్ రెడ్డి.

*కాతవాహనరాజ చంద్రుల పాలనా కాలాన పసిడి యుయ్యాల లూగి చాళుక్య ధారుణీపాలుర పాలనా కాలాన నేలపై కాలుమోపి కాకతీయ శ్రీమహామండల పాలనా కాలాన సరిగ పల్లంగ నేర్చి రెడ్డిభూనాథుల యుద్ధీన పాలనా కాలాన నువిహార గరిమ నేర్చి విజయనగరరాజ్య విభుల పాలనలోన విభ్రమముల తోడ వెలిగి వెలిగి దినదినాభివృద్ధి దనగారు నాంధ్రసంస్కృతి! నమశ్శతంబు నేతు నీకు

*నన్న పాఠ్యుడు తిక్కనయ్య

నెట్టపాఠ్యుండు

రచియించి నట్టి భారతముఁ జూచి పోతన పెనుబత్తి పోతలో పోసిన బాగవతమ్మను బాటఁ జూచి నిజయశశ్చికి వన్నెలు దిద్దివారంచు వ్యాసుఁడానంద సంభరితుఁడయ్యె శ్రీనాథ కవిరాజు శృంగారనైషధ మునుఁజూచి మేనెల్లఁ బులక రెగయ

ఇతర విద్యాసంస్థలకోసం. రోడ్డు కం రైల్వే బిడ్డికోసం నేను ఎంతో ప్రయాసపడి కృతకృత్యుణ్ణి అయ్యాను. ఇది అంతా కార్మికవర్గం ఉపయోగాని కేసా? మధ్యతరగతి వారికోసం కాదా? ఆలోచించండి. అంటూ తమకు వోట్లను అభ్యర్థించినారు.

ఆ తోడే కాలకు లోను కాకుండా ప్రకారంగా తమ ఆశయాలని వివరించి నందుకు అభ్యర్థులకు సభాధ్యక్షులు అభినందనలు తెలిపినారు.

హుమారుక్లబ్బు ప్రధాన కార్యదర్శి డా. ఎం. రామకృష్ణారావుగారి వందన గమగ్నమయితో సభ ముగిసినది.

*భట్ట హద్దుడు హద్దులు బడరాంధ్ర కవితా పితామహు నల్లి బిరిగి గనుంగొని యుక్కిరి బిక్కి తెనుగు సాహితీ నీకు వందనము

*అన్నమయ్యయు తేత్రయ్య త్యా సకల దక్షిణ భారత క్షౌరిలాన నీదు కీర్తి దీపికలను నిలిపినారు తెలుగు సంగీతమాత! వోడిల్చు నీకు

*జీవకళల తోడఁ జెలఁగుచుఁ గను విందుచేయు నెపుడు ప్రేక్షకులకు శేవు శేవు శేవు శేపాక్ష చిత్రాలఁ జెప్పి చెప్ప నొప్పు చిత్తరువులు,

*ఊర్జిత మాంధ్రకిల్ప విభ

వోన్న తియక్కట కాలమన్ మః దురను పాదఘట్టనల

తో నకియించెను కాని కొంత న గార్లున కొండఁదోచు, నిపు డయ్యమరావలిఁ దోచుఁగొంత! యర్జునితముం గనుం గొనుచు నభ్యుదయమ్మునుఁ గాంచగా వలె

*తెలుగుల కల్పనాబలము

తెల్లము చేసెడిఁ గూచిపూడిలో మొలచిన నాట్యమద్ది జన

మోహన మింకమ తోలుబొమ్మలా టలఁగల కేతిగాడు ప్రక

టంబుగ హాస్యము పల్కి తెల్లుగుం డెల గిలిగింత పెట్టెఁగద

నిన్నటి దాక నిరంకుశ శంబుగన్.

*తెనుగువారి చేతిపనితనమ్మునుఁ జూచి మురియు తలఁపు రెడఁదఁగురియు నేని తిరుపతిని జనించు నెలచందనపు నొవ్వు గొండపల్లిబొమ్మ గొనఁగవలయు.

*ఇంత సంస్కృతికలహాడ నేనటంచుఁ బొంగి పోవుదు నెప్పుడూ గ్రుంగి పోడు నాదరువు తగినంత లే నందువలన వాడిపోయెడి మన కళావల్లి గాంచి.

